

Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskeva rikoslain 1 luku uudistettavaksi. Soveltamisalaa ehdotetaan jonkin verran supistettavaksi, jolloin Suomen lainsäädäntö vastaisi paremmin kansainvälisen oikeuden vaatimuksia. Nykyistä lakia useammin vaadittaisiin, että teko on rangaistava sekä Suomen että tekopaikan lain mukaan. Säännökset ehdotetaan myös kirjoitettaviksi nykyistä täsmällisemmiksi.

Ehdotuksen mukaan Suomen rikosoikeutta sovellettaisiin kaikkiin Suomessa tehtyihin rikoksiin. Suomen ulkopuolella tehdyistä rikoksista Suomen lakia sovellettaisiin eräin rajoituksin suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyihin rikoksiin, vakaviin Suomeen kohdistuviin rikoksiin sekä virka- ja sotilasrikoksiin. Suomalaiseen vieraassa valtiossa kohdistuneeseen rikokseen sovellettaisiin Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja se olisi rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Suomalaisen ulkomailla tekemään rikokseen sovellettai-

siin Suomen lakia, jos se olisi rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Samalla edellytyksellä voitaisiin Suomen lakia vieraan valtion pyynnöstä soveltaa muuhunkin ulkomailla tehtyyn rikokseen, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Tekopaikan laista riippumatta Suomen lakia voitaisiin soveltaa sellaisiin kansainvälisiin rikoksiin, joista kansainvälisessä sopimuksessa niin on määrätty.

Ulkomailla tehdyn rikoksen syyttäminen Suomessa edellyttäisi edelleenkin pääsääntöisesti oikeuskanslerin syytemääräystä. Ulkomailla annettu lainvoimainen tuomio estäisi nykyistä useammin asian käsittelemisen uudelleen Suomessa.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi teknisluonteinen muutos.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö	6
2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö	7
2.2.1. Pohjoismaat	7
2.2.2. Saksa	10
2.2.3. Itävalta	10
2.2.4. Ranska	10
2.2.5. Englanti	11
2.3. Nykytilan arviointi	11
3. Keskeiset ehdotukset	12
4. Esityksen vaikutukset	14
5. Asian valmistelu	14
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	14
6.1. Riippuvuus rikoslain kokonaisuudistuksesta	14
6.2. Riippuvuus muusta lainsäädännöstä	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	16
1. Lakiehdotusten perustelut	16
1.1. Rikoslain 1 luku	16
1 §. Suomessa tehty rikos	16
2 §. Suomalaiseen alukseen liittyvä rikos	16
3 §. Suomeen kohdistunut rikos	18
4 §. Virkarikos ja sotilasrikos	19
5 §. Suomalaiseen kohdistunut rikos	20
6 §. Suomalaisen tekemä rikos	21
7 §. Kansainvälinen rikos	22
8 §. Muu Suomen ulkopuolella tehty rikos	23
9 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu	24
10 §. Rikoksen tekopaikka	24
11 §. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus	25
12 §. Oikeuskanslerin syytemääräys	26
13 §. Ulkomainen tuomio	28
14 §. Viittaussäännös	29
15 §. Suomea velvoittavat sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen käytäntö	30
1.2. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain 2 §:n muuttamisesta	32
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	32
3. Voimaantulo	32

4. Säättämisjärjestys	33
LAKITEKSTIT	34
1. Laki rikoslain muuttamisesta	34
2. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta	37
LIITTEET	38
1. Rinnakkaistekstit	38
1. Laki rikoslain muuttamisesta	38
2. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta	45
2. Luonnos asetukseksi rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta	46

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Rikosoikeus on lähtökohdiltaan kansallinen oikeudenala. Kun rankaisuvaltaa käyttää valtio, on luontevaa, että tämä oikeus kuuluu ensi sijassa sille valtiolle, jossa rikos on tehty. Rikos loukkaa ennen kaikkea tekopaikalla voimassa olevaa oikeusjärjestystä.

Rikollisuus ei kuitenkaan kunnioita valtioiden rajoja. Esimerkiksi Suomen kansalainen voi syyllistyä rikokseen ulkomailla ja palata Suomeen ennen asian käsittelyä, jolloin Suomen on valittava Suomen lain mukaan tuomitsemisen ja oman kansalaisen ulkomaille luovuttamisen välillä. Myös ulkomaalaisen ulkomailla tekemä rikos voi eräissä tapauksissa olla sellainen, että Suomessa on perusteltu aihe vaatia rikoksentekijälle rangaistusta Suomen lain mukaan.

Kansainvälisen oikeuden normit rajoittavat valtioiden mahdollisuutta soveltaa rikoslakiaan ulkomailla tehtyihin tekoihin. Kansainvälisen oikeuden historiallisena lähtökohtana on kunkin valtion suvereenisuus omalla alueellaan. Toisen valtion sekaantuminen toisen valtion alueen tapahtumiin on siten lähtökohtaisesti kiellettyä. Myös rikoksen tuomitseminen toisessa valtiossa, kuin missä se on tehty, on voitu nähdä tekovaltion sisäisiin asioihin puuttumisena ja siten kansainvälisen oikeuden vastaisena.

Suvereenisuusnäkökohtaan perustuneet rajoitukset ovat kansainvälisessä oikeudessa vähitellen lieventyneet kansainvälisen solidaarisuuden hyväksi. Rikollisuuden vastustaminen ja rikoksentekijöiden saaminen vastuuseen teoistaan on periaatteessa kaikkien valtioiden intressissä. Valtiot ovat yhteistoiminnassa esimerkiksi antamalla kansainvälistä oikeusapua tai luovuttamalla rikoksentekijöitä toisen valtion tuomittavaksi. Myös kansallisen rikosoikeuden soveltaminen ulkomailla tehtyihin rikoksiin on kansainvälisen oikeuden mukaan nykyään monissa tapauksissa hyväksyttyä. Eräät kansainväliset sopimukset suorastaan edellyttävät, että niissä tarkoitettujen rikosten on oltava rangaistavia myös ulkomailla tehtyinä.

Suomen rikosoikeuden kansainvälistä soveltamisalaa koskevat normit eivät ole kansainvälistä vaan Suomen sisäistä oikeutta. Niitä laadittaessa on kuitenkin otettava huomioon kansainvälinen oikeus. Kaikilla valtioilla on liikkumavaraa muotoilla rikosoikeu-

tensa soveltamisala omien kriminaalipoliittisten lähtökohtiensa mukaan. Sitä rajoittaa toisaalta toisen valtion suvereenisuuden loukkaamisen vaara, toisaalta sellaiset kansainväliset sopimukset, joiden mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus huolehtia siitä, että niiden rikosoikeus on tarvittaessa käytettävissä sopimuksissa tarkoitettujen kansainvälisten rikosten rankaisemiseen. Tähän esitykseen sisältyviä normeja säädettäessä on siten huolehdittava siitä, ettei Suomi ulota oman rikosoikeutensa soveltamisalaa laajemmalle kuin kansainvälinen oikeus sallii eikä toisaalta supista sitä ahtaammaksi kuin Suomea sitovissa sopimuksissa on sovittu.

Jotta Suomen rikosoikeutta voitaisiin soveltaa rikokseen, sillä tulee olla kansainvälisen oikeuden mukaan hyväksytty liittymäkohta Suomeen. Suomen rikosoikeudellisia säännöksiä ei voida soveltaa jokaiseen tekoon, joka täyttää yksittäisen säännöksen soveltamisedellytykset. Normit, jotka määrittelevät alueellisen soveltamisen, ilmaisevat rikoksen ja tuomiovaltaa käyttävän valtion välisen yhdyssiteen, jonka perusteella tekijää voidaan tässä valtiossa rangaista.

Rikosoikeuden soveltamisalasäännökset perustuvat rikoksen ja tuomioistuinvaltion väliseen liittymäkohtaan eli soveltamisalaa koskeviin periaatteisiin. Aikaisemmin suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on esitetty neljä periaatetta: alue-, kansalaisuus-, suojelu- ja universaaliperiaate. Nykyisin liittymäkohdat jaotellaan varsin usein seitsemään periaatteeseen seuraavalla tavalla.

Rikosoikeudellisten säännösten alueellisen soveltamisen lähtökohtana on *alueperiaate*. Tämän periaatteen mukaan valtiolla, jonka alueella rikos on tehty, on valta päättää teon rikosoikeudellisista seuraamuksista. Valtio on kansainvälisoikeudellisen suvereenisuutensa ja valtioiden keskinäisen tasavertaisuuden nojalla ensisijaisesti tuomiovaltainen alueellaan tehdyissä rikoksissa. Valtion ja rikoksen liittymäkohta on rikoksen tekopaikka.

Alueperiaate on kansainvälisesti laajimmin hyväksytty soveltamisalaa koskeva normi. Esimerkiksi kaikkien pohjoismaiden rikoslajeissa on sitä koskeva säännös. Alueperiaatteen ilmentämä toimivaltanormi on myös kriminaalipoliittisesti perusteltu. Rikoksen aiheuttama aineellinen ja aineeton vahinko on yleensä tuntuvin sen tekopaikassa. Rikok-

set, joiden seuraukset ilmenevät toisen valtion alueella kuin missä rikos on tehty, ovat poikkeuksellisia. Alueperiaatteen perusteella valtio voi pyrkiä yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitämiseen ja rikoslainsäädännöllä suojeltavaksi määrättyjen intressien turvaamiseen omalla alueellaan.

Lippuperiaate käsitettiin aikaisemmin osaksi alueperiaatetta. Valtion tuomioistuimia on perinteisesti pidetty toimivaltaisina sellaisten rikosten osalta, jotka on tehty sen lipun alla purjehtivassa aluksessa. Myöhemmin sama periaate on ulotettu koskemaan myös ilma-aluksia, jotka on rekisteröity valtion ilma-alusrekisteriin. Aluksen tai ilma-aluksen kotivaltion tuomiovaltaa niissä tehtyihin rikoksiin on usein perusteltu järjestyksen ylläpitämisellä. Periaate on varsin laaja, sillä rekisterivaltion tuomiovalta on voitu ulottaa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen riippumatta aluksen tai ilma-aluksen sijaintipaikasta rikoksen tekohetkellä, rikoksen tekijästä tai rikoksen kohteesta. Liittymäkohta on tässä tapauksessa rikoksen tekopaikkana oleva alus tai ilma-alus, joka on rekisteröity tuomioistuinvaltiossa. Kansainvälisten merioikeussopimusten mukaan tuomiovaltaa aavalla merellä purjehtivaan alukseen saa yleensä käyttää vain lippuvaltio.

Reaaliperiaatteen perustana on valtion oikeus puolustautua rikoksilta, jotka kohdistuvat itse valtioon tai sen intresseihin. Tämän periaatteen nojalla valtiot voivat ulottaa rangaistussäädöksensä koskemaan myös alueensa ulkopuolella tehtyjä rikoksia. Reaaliperiaate on ulottuvuudeltaan suhteellisen laaja, eikä sen yhteydessä yleensä vaadita, että teko olisi myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Laajuudestaan huolimatta reaaliperiaate on saanut kansainvälisen hyväksynnän ja sisällytetty useiden maiden lainsäädäntöön. Reaaliperiaatetta sovelletaan rikoksiin, jotka vaarantavat vakavasti valtion sisäistä tai ulkoista turvallisuutta tai sen muita tärkeitä oikeuksia ja etuuksia.

Rangaistussäädösten ulottamista myös ulkomailla tehtyihin virka- ja sotilasrikoksiin on perusteltu sillä, että ne kohdistuvat välittömästi valtioon. Niihinkin voidaan siis katsoa sovellettavan reaaliperiaatetta.

Passiivisen persoonallisuusperiaatteen perusteella rangaistaan ulkomailla tehdystä rikoksesta, joka kohdistuu sellaiseen yksityiseen intressiin, jota tuomioistuinvaltion voidaan edellyttää suojelevan. Liittymäkohtana

on siis tässä tapauksessa rikoksen kohteena oleva tuomioistuinvaltion kansalainen, siellä pysyvästi asuva ulkomaalainen tai oikeushenkilö, jonka kotipaikka on tässä valtiossa.

Aktiivisesta persoonallisuusperiaatteesta käytettiin aikaisemmin nimitystä kansalaisuusperiaate. Sen mukaan valtion kansalaiset ovat oman maansa lainsäädännön alaisia myös ulkomailla. Kansalaisuutta on pidetty varsin voimakkaana liittymäkohtana rikoksen tekijän ja tuomioistuinvaltion välillä. Aiemmin periaatetta perusteltiin kansalaisen kuuliaisuusvelvollisuudella kotimaansa lainsäädäntöä kohtaan. Nykyään merkittävin peruste tälle periaatteelle on se, että valtiot eivät usein luovuta omia kansalaisiaan tuomittavaksi toiseen valtioon. Jos rikoksen ulkomailla tehnyt palaa kotimaahansa, hän välttäisi rikosoikeudellisen seuraamuksen, jollei kotivaltion tuomioistuin olisi toimivaltainen käsittelemään ulkomailla tehtyjä rikoksia.

Useat valtiot ovat laajentaneet rikosoikeudellisten säännöstensä alueellisen ulottuvuuden myös maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten ulkomailla tekemiin rikoksiin. Kansalaisuus ei siis ole enää ainoa aktiivisen persoonallisuusperiaatteen perustava tekijä. Maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten asettamista tässä suhteessa samaan asemaan omien kansalaisten kanssa voidaan perustella sillä, että kumpaankin ryhmään kuuluvien rikoksentekijöiden luovuttamista on arvioitava samalla tavoin.

Universaaliperiaatteen perusteella valtio voi ulottaa tuomiovaltansa eräisiin rikoksiin tekopaikasta, tekijästä tai tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta. On katsottu, että on olemassa eräitä sellaisia vakavia rikoksia, joissa tuomioistuinten toimivalta perustuu suoraan kansainväliseen tavanomaiseen oikeuteen, joskaan sen tunnustamista kansainvälisistä rikoksista ei ole täyttä yksimielisyyttä. Eräissä kansainvälisissä sopimuksissa taas sopimuspuolet ovat sitoutuneet rangaistamaan sopimuksessa määritellyistä teoista tekopaikasta riippumatta. Aina ei voida varmasti sanoa, edellyttääkö kansainvälinen sopimus universaaliperiaatetta.

Osa sopimuksista velvoittaa sopimusvaltion rankaisemaan rikoksesta, jollei rikoksen tekijää luovuteta tuomittavaksi toiseen valtioon. Näissä tapauksissa voidaan puhua eräänlaisesta kansainvälisestä oikeusavusta. Niitä ei enää nykyään yleensä lueta univer-

saaliperiaatteen alaan, vaan käytetään nimitystä *sijaislainkäytön periaate*. Tällöin rikoksella ja tuomioistuinvaltiolla ei ole muuta liittymäkohtaa kuin rikoksen tekijän oleskelu tuomioistuinvaltiossa.

Etenkin aktiivista ja passiivista persoonallisuusperiaatetta sovellettaessa voidaan joutua ongelmallisiin tilanteisiin siksi, että Suomen lain mukaan rangaistava teko ei aina ole tekopaikan lainsäädännön mukaan rikos tai päin vastoin. Siksi näissä tapauksissa on usein vaadittu, että teon tulee olla rangaistava sekä tekopaikan lain että tuomiovaltion lain mukaan. Tätä *kaksoisrangaistavuuden* vaatimusta käsitellään jäljempänä asianomaisissa kohdissa.

Valtio voi kansainvälisen oikeuden mukaan laajentaa rikosoikeuden alueellisen ulottuvuuden oman alueensa ulkopuolelle, jos rikoksen ja valtion välillä on edellä selostettujen periaatteiden mukainen liittymäkohta. Toisaalta kansainvälisellä yhteistyöllä pyritään siihen, ettei rikosoikeudellista vastuuta voisi välttää matkustamalla maasta toiseen rikoksen tekemisen jälkeen. Tämä tavoite on toteutettavissa siten, että valtiot joko itse rankaisevat ulkomailla tehdyistä teoista tai luovuttavat rikoksen tekijän tuomitavaksi toiseen valtioon. Sen vuoksi rikosoikeuden alueellista soveltamista ja rikoksenteikijän luovuttamista koskevien säännösten on oltava oikeassa suhteessa keskenään. Mikäli soveltamissäännökset ovat alueellisesti hyvin rajoitettuja, on luovuttamissäännösten puolestaan oltava väljiä ja mahdollistettava rikoksenteikijän luovuttaminen useissa tapauksissa.

Rikoksenteikijän luovuttamiselle asetetaan kuitenkin varsin pitkälle meneviä rajoituksia. Luovuttaminen on esimerkiksi harvoin mahdollista, kun luovutettavaksi pyydetty henkilö on luovuttavan valtion kansalainen. Myös rikoksen laatu asettaa luovuttamiselle rajoituksia samoin kuin se, että luovutettavan henkilön kohtelu luovutusta pyytävässä maassa ei täytä humanisuuden vaatimuksia tai luovuttaminen olisi muutoin kohtuutonta.

Rangaistussäännökset voivat olla alueellisesti rajoittuneita muutoinkin kuin rikosoikeuden soveltamisalaa koskevien säännösten johdosta. Lähtökohtana on tosin aina rikosoikeudellisten säännösten rajoittamaton alueellinen sovellettavuus, eli Suomen rikoslaki koskee yleensä missä tahansa tehtyjä rikoksia. Jotkin rangaistussäännökset tekevät kuitenkin tästä poikkeuksen. Esimerkiksi ulko-

maisen virkamiehen tekemästä virkarikoksesta ei voida rangaista Suomen lain mukaan, koska rikoslain 40 luvun säännösten on tulkittava tarkoittavan vain suomalaisia virkamiehiä. Samoin maanpetossäännöksistä ilmenee, että rikoksen on kohdistuttava Suomeen eikä mihinkään muuhun valtioon, joten toiseen maahan kohdistunut maanpetos ei ole Suomen lain mukaan rangaistava. Säännös voi olla alueellisesti rajoittunut vain tämäntapaisissa tilanteissa, joissa rajoittuneisuus ilmenee säännöksestä tai siihen päädyttään tulkinnalla. Tällaiset alueelliset rajoitukset eivät vaikuta soveltamisalan määrittämiseen muissa rikoksissa, eikä niihin puututa tässä lakiehdotuksessa.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

Rikosoikeuden alueellista soveltamista koskevat säännökset ovat rikoslain 1 luvussa. Lukua muutettiin jo ennen lain voimaantuloa. Jo vuonna 1894 annetut säännökset mahdollistivat Suomen ulkopuolella tehtyjen rikosten rankaisemisen tietyissä tapauksissa. Vuonna 1963 rikoslain 1 luku uudistettiin perusteellisesti ja alueellista ulottuvuutta laajennettiin oleellisesti. Senkin jälkeen on eräitä luvun pykäläiä muutettu.

Rikoslain 1 luvun 1 §:ssä säädetään alueperiaatteesta. Sen mukaan se, joka on tehnyt Suomessa rikoksen, tuomitaan Suomen lain mukaan.

Luvun 2 §:ssä säädetään Suomen kansalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten Suomen ulkopuolella tekemät rikokset Suomen lain alaisiksi.

Ulkomaalaisten Suomen ulkopuolella tekemiä rikoksia koskee luvun 3 §. Näillä rikoksilla voi olla hyvin erilaisia liittymäkohtia Suomeen, mikä tekee säännöksen melko vaikeaselkoiseksi. Pykälän 1 momentissa säädetään lippuperiaatteen mukaan, että Suomen lain mukaan tuomitaan rikos, joka on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa. Toiseksi momentissa on suojeluperiaatteen mukainen säännös siitä, että Suomeen, Suomen kansalaiseen, suomalaisen yhteisöön, laitokseen tai säätiöön ja Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen kohdistuneet rikokset ovat Suomen lain mukaan rangaistavia. Kolmanneksi momentti ulottaa Suomen tuomioistuimien toimivallan rikoksiin, jotka on tehty toisen valtion alueella, mikäli kak-

soisrangaistavuuden vaatimus täyttyy. Teolla, tekijällä tai teon kohteella ei tarvitse olla erityisiä liittymäkohtia Suomeen. Tuomiovallan käyttämisen edellytyksenä ei ole vieraan valtion viranomaisen esittämä pyyntö. Lopuksi momentissa säädetään Suomessa rangaistaviksi millekään valtiolle kuulumatomalla alueella tehdyt teot.

Pykälän 2 momentin mukaan universaali-periaatetta voidaan soveltaa seuraaviin rikoksiin: sodankäyntirikos, törkeä sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa, törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa, joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, paritus, kidutus, panttivangin ottaminen, aluksen kaappaus, ilmaliikenteeseen tai kansainväliseen kaupparamerenkulkuun kohdistunut liikennetuhotyö tai törkeä tuhotyö, rahanväärennysrikos, rahaväärennyksen valmistelu ja väärän rahan käyttö.

Aina ei ole selvää, missä valtiossa rikos on katsottava tehdyksi. Siksi luvun 4 §:ssä määritellään rikoksen tekopaikka. Rikoksen tekopaikkana pidetään sekä sitä paikkaa, missä teko suoritettiin, että sitä paikkaa, missä seuraus ilmeni. Yrityasteelle jääneen rikoksen tekopaikkana pidetään paitsi teon suorittamispaikkaa myös sitä paikkaa, missä teon seuraus olisi objektiivisesti arvioiden ilmennyt.

Luvun 5—8 §:ssä säädetään oikeuskanslerin syytemääräyksestä. Oikeuskanslerin syytemääräystä ei pääsääntöisesti edellytetä, kun rikos on tehty Suomessa. Syytemääräys on kuitenkin tarpeen silloin, kun rikos on tehty ulkomaisessa aluksessa, joka on Suomen aluemerellä, tai ulkomaisessa ilma-aluksessa sen ollessa Suomen alueen yläpuolella eikä rikos ole kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen tai suomalaisen yhteisöön, laitokseen tai säätiöön.

Ulkomailla tehdyn rikoksen käsitteleminen suomalaisessa tuomioistuimessa edellyttää rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan pääsääntöisesti oikeuskanslerin syytemääräystä. Tällaista määräystä ei kuitenkaan tarvita, kun rikos on tehty suomalaisessa laivassa tai ilma-aluksessa ja tekijä on laivan tai ilma-aluksen henkilökuntaan kuuluva, matkustaja tai matkalla muuten mukana ollut henkilö. Syytemääräystä ei myöskään tarvita rikoksesta, jonka on tehnyt Suomen kansalainen ja joka on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen tai suomalaisen yhteisöön, laitokseen tai säätiöön. Kolmanneksi syytemääräystä ei

tarvita rikoksesta, joka on tehty toisessa pohjoismaassa, edellyttäen, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus täyttyy ja tekopaikan viranomainen on pyytänyt syytteen nostamista.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeuskanslerin syytemääräys ei ole tarpeen sellaisen ulkomailla tehdyn rikoksen yhteydessä, joka käsitellään sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) mukaan.

Syytteen nostaminen rikoksesta, josta ulkomailla tuomittu rangaistus on täytäntöönpanu kokonaan tai osittain, vaatii oikeuskanslerin syytemääräyksen 7 §:n 1 momentin mukaisesti. Mikäli syyte nostetaan ja syytetty tuomitaan rangaistukseen, säännöksessä määrätään tuomioistuin ottamaan huomioon harkintansa mukaan ulkomailla täytäntöönpanu rangaistus.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeuskanslerin syytemääräys on edellytyksenä rikosasian käsittelemiselle, jos muun pohjoismaan tuomioistuin on antanut asiassa tuomion, vaikka rangaistusta ei olisi osaksikaan pantu täytäntöön.

Luvun 8 §:n mukaan 5—7 §:n säännöksiä ei sovelleta, mikäli syytteen nostamisesta päättää tasavallan presidentti tai eduskunta.

Luvun 9 §:n 1 momentissa viitataan kansainvälisen oikeuden rikosoikeudellista koskemattomuutta koskeviin normeihin. Pykälän 2 momentissa ilmaistaan se, että valtioiden kesken voidaan sopia poikkeuksia 1 luvun soveltamissäännöksistä. Rikoksenteikijän luovuttamista koskeviin lakeihin viitataan 10 §:ssä.

2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1. Pohjoismaat

Ruotsi

Ruotsin soveltamisalasäännökset ovat rikoskaaren 2 luvussa. Alueperiaatteen mukaan Ruotsissa tehdystä rikoksesta tuomitaan Ruotsin lain mukaan. Lakia sovelletaan myös, jos tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta on syytä olettaa rikos tehdyksi Ruotsissa.

Ruotsin ulkopuolella tehdystä rikoksesta tuomitaan Ruotsin lain mukaan, jos tekijä on Ruotsin kansalainen tai hänellä on Ruotsissa kotipaikka. Säännös ulottuu myös ulkomalaiseen, joka on rikoksen jälkeen saanut Ruotsin kansalaisuuden tai asettunut asu-

maan sinne, sekä Ruotsissa oleviin muiden pohjoismaiden kansalaisiin. Lisäksi Ruotsin lakia sovelletaan ulkomailla tehtyyn rikokseen, jonka ulkomaalainen tekijä tavataan Ruotsista, jos rikoksesta Ruotsin lain mukaan voi seurata vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. Tuomitseminen edellyttää näissä tapauksissa, että teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Teosta ei saa Ruotsissa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekopaikan laissa on säädetty. Jos se on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, vaaditaan, että teosta voi Ruotsin lain mukaan seurata sakkoa ankarampi rangaistus.

Lippuperiaate on Ruotsissa rajoittamaton siten, että ruotsalaisella aluksella tai ilma-aluksella tehtyyn rikokseen voidaan aina soveltaa Ruotsin lakia riippumatta aluksen sijainnista tekohetkellä tai tekijästä. Lisäksi Ruotsin laki ulottuu aina päällikön tai miehistön jäsenen toimestaan tekemään rikokseen.

Myös reaali-periaate tunnetaan Ruotsin laissa. Ruotsin lakia sovelletaan rikokseen, joka on kohdistunut Ruotsiin, ruotsalaiseen kuntaan tai muuhun julkiseen yhdyskuntaan tai laitokseen. Niin ikään sotilaiden tekemät rikokset kuuluvat Ruotsin lain soveltamisalaan. Tämän periaatteen soveltaminen ei edellytä kaksoisrangaistavuutta.

Passiivinen persoonallisuusperiaate rajoittuu Ruotsin lain mukaan tapauksiin, joissa rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella. Sen nojalla voidaan Ruotsin lakia soveltaa rikokseen, joka on kohdistunut Ruotsin kansalaiseen, ruotsalaiseen yhteisöön tai yksityiseen laitokseen taikka Ruotsissa asuvaan ulkomaalaiseen.

Universaali-periaatetta sovelletaan Ruotsissa ensinnäkin laissa nimenomaisesti mainittuihin rikoksiin. Tällaisia rikoksia ovat aluksen tai ilma-aluksen kaappaus, meri- tai ilmailukennesabotaasi, lentokenttäsabotaasi, näiden rikosten yritys sekä kansainvälisyhteisön (folkrättsbrott) eli aseellisia konflikteja koskevan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vakava rikkominen. Ruotsissa universaali-periaate ulottuu myös muihin rikoksiin, sillä ulkomailla tehty rikos voidaan tuomita Ruotsin lain mukaan, jos lievin Ruotsin laissa säädetty rangaistus siitä on vähintään neljä vuotta vankeutta. Teon ei siis tarvitse tässä tapauksessa olla tekopaikan lain mukaan rangaistava.

Sijaislainkäytön periaatteen Ruotsi on

omaksunut oikeudenkäynnin siirtoa koskevan eurooppalaisen sopimuksen nojalla. Sen mukaisesti Ruotsissa tuomitaan ulkomailla tehdystä rikoksesta tekovaltion pyynnöstä tietyin edellytyksin. Tämä tapaus edellyttää luonnollisesti rangaistavuutta myös tekopaikan lain mukaan.

Ruotsin lakiin sisältyy myös säännöksiä syytteen nostamisesta ulkomailla tehdyistä rikoksista.

Norja

Norjan nykyisessä laissa rikosoikeuden soveltamisalaa koskevat säännökset sisältyvät rikoslain 12—14 §:ään. Lähtökohtana Norjassakin on alueperiaate: Norjassa tehdystä rikoksesta rangaistetaan Norjan lain mukaan. Säännöksessä on myös tarkempia määräyksiä siitä, mihin Norjan valtakunnan alueen katsotaan ulottuvan.

Lippuperiaate on Norjassa rajatumpi kuin Ruotsissa. Norjan lakia sovelletaan aina rikokseen norjalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa sellaisella alueella, jossa minkään valtion laki ei ole voimassa. Toisen valtion alueella norjalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen lakia sovelletaan, jos rikoksen tekijä on miehistön jäsen tai matkalla mukana ollut.

Norjan rikoslaki tuntee myös aktiivisen persoonallisuusperiaatteen. Norjan kansalainen ja Norjassa asuva ulkomaalainen tuomitaan tekopaikan laista riippumatta Norjan lain mukaan rikoksista, jotka on nimenomaisesti lueteltu lain 12 §:n 1 momentin 3 a kohdassa. Sen lisäksi tällainen henkilö voidaan tuomita rikoksesta, joka kohdistuu Norjaan tai norjalaiseen viranomaiseen taikka joka on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan.

Muita liittymisperiaatteita ei Norjan laissa ole teknisesti eroteltu toisistaan. Ulkomaalaisten ulkomailla tekemiä rikoksia koskee 12 §:n 1 momentin 4 kohta. Sen mukaan Norjan rikoslakia sovelletaan lainkohdassa nimenomaan lueteltuihin rikoksiin tekopaikan laista riippumatta. Lisäksi forbrytelseluokan rikoksesta voidaan tuomita, jos se on rangaistava tekopaikan lain mukaan ja tekijä on Norjassa. — Todettakoon, että Norjan rikoslakia ei voida soveltaa passiivisen persoonallisuusperiaatteen nojalla.

Norjassakin on erityisiä määräyksiä syytteen nostamisesta ulkomailla tehtyjen rikosten yhteydessä.

Norjassa julkaistiin vuonna 1984 soveltamisalaa koskeva mietintö (Straffelovgivnings stedlige virkeområde, NOU 1984:31), jonka ehdotuksia on edelleen kehitetty Norjan rikoslain yleistä osaa koskevassa ehdotuksessa vuodelta 1991 (Ny straffelov — alminnelige bestemmelser, NOU 1992:23). Ehdotuksen mukaan alueperiaate säilyisi pääasiassa ennallaan, samoin lippuperiaate. Aktiivinen persoonallisuusperiaate koskisi myös muiden pohjoismaiden kansalaisia ja niissä asuvia ulkomaalaisia. Lakia voitaisiin sen perusteella soveltaa, jos 1) rikos on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan, 2) rikos kohdistuu Norjaan tai Norjan valtion viranomaiseen taikka 3) rikos on tehty alueella, missä minkään valtion laki ei ole voimassa, ja siitä voi seurata sakkoo ankarampi rangaistus. Rangaistusta ei voitaisi määrätä ankarammaksi kuin vastaavasta rikoksesta tekopaikan laissa määrätty ankarin rangaistus.

Ulkomaalaisen ulkomailla tekemä rikos voitaisiin ehdotuksen mukaan tuomita Norjassa kahdella edellytyksellä: tekijä oleskelee Norjassa ja rikoksesta voi seurata vankeutta enemmän kuin yksi vuosi. Lisäksi vaadittaisiin, että teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan, paitsi jos se kohdistuu Norjaan tai Norjan valtion viranomaiseen. Vielä ehdotetaan lakiin säännöstä, jonka mukaan Norjan lain mukaan voidaan tuomita rikoksesta, jonka tuomitsemiseen Norjalla on kansainvälisen oikeuden mukaan velvollisuus.

Ehdotukseen sisältyy myös säännöksiä rikoksen tekopaikasta, syytteen nostamisesta, ulkomailla suoritettun rangaistuksen vähentämisestä ja kansainvälisoikeudellisista rajoituksista.

Tanska ja Islanti

Tanskassa soveltamisalaa koskevat säännökset on sijoitettu rikoslain 2 lukuun. Alueperiaatteen mukaan Tanskassa tehdyt teot ovat Tanskan lain alaisia. Lippuperiaate on säädelty samoin kuin Norjassa: Tanskan lakia sovelletaan rikoksiin, jotka on tehty tanskalaisessa aluksessa aavalla merellä tai ilma-aluksessa alueella, jossa minkään valtion laki ei ole voimassa. Jos rikos on tehty toisen valtion alueella, Tanskan lakia sovelletaan, jos tekijä on miehistön jäsen tai matkalla mukana.

Aktiivista persoonallisuusperiaatetta sovelletaan Tanskan kansalaisiin, Tanskassa asuviin ulkomaalaisiin, muiden pohjoismaiden kansalaisiin ja muissa pohjoismaissa asuviin ulkomaalaisiin. Tanskan lain soveltaminen edellyttää, että teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, edellytyksenä on, että siitä voi Tanskan lain mukaan seurata ankarampi rangaistus kuin aresti (hæfte).

Ulkomaalaisen ulkomailla tekemä rikos tulee Tanskan lain soveltamisalaan ensinnäkin reaali-periaatteen mukaan: Tanskan lain soveltamisalaan kuuluvat Tanskan valtion itsenäisyyttä, turvallisuutta, valtiosääntöä tai viranomaista loukkaavat teot sekä muut erityisesti Tanskan valtioon liittyvien intressien loukkaukset, virkavelvollisuuksien loukkaaminen ja muiden lailla ulkomaillakin noudatettavaksi säädettyjen velvollisuuksien loukkaaminen. Passiivinen persoonallisuusperiaate on rajattu vain tapauksiin, joissa rikos tehdään millekään valtiolle kuulumattomalla alueella ja joissa rikoksesta voi seurata ankarampi rangaistus kuin aresti. Universaaliperiaatteen mukaisesti Tanskan lakia voidaan aina soveltaa ilma-aluksen kaappaukseen ja muuhunkin rikokseen, jonka rankaisemiseen Tanska on kansainvälisessä sopimuksessa sitoutunut. Sijaislainkäytön periaatetta sovelletaan silloin, kun vieraan valtion pyyntö rikosentekijän luovuttamisesta on hylätty ja rikoksesta voi seurata enemmän kuin vuosi vankeutta. Viimeksi mainitussa tapauksessa edellytetään, että teko on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava.

Myös Tanskassa on erityisiä määräyksiä ulkomaalaisten ulkomailla tekemien rikosten syytteeseen asettamisesta.

Islannin rikoslain soveltamisalasäännökset vastaavat pienin poikkeuksin Tanskan lain-säädäntöä.

Pohjoismainen rikosoikeuskomitea

Pohjoismainen rikosoikeuskomitea on vuonna 1991 antanut mietinnön "Straffrättslig jurisdiktion i Norden/Rikosoikeudellinen tuomiovalta pohjoismaissa" (Nord 1992:17). Tämä yksimielinen mietintö sisältää suosituksia siitä, millaisiksi rikosoikeuden soveltamisalaa koskevat säännökset tulisi laatia. Nämä suositukset on otettu huomioon tätä lakiehdotusta laadittaessa ja yksityiskohtai-

sisä perusteluissa selvitetään tarvittaessa myös pohjoismaisen rikosoikeuskomitean kantoja.

2.2.2. Saksa

Saksan rikoslain soveltamisalaa koskevat pykälät (3—7 §) on uudistettu vuonna 1975 voimaan tulleella lailla. Lähtökohtana on alueperiaate: lakia sovelletaan Saksassa tehtyihin tekoihin.

Lippuperiaate on omaksuttu rajoittamattomana. Saksan lakia sovelletaan kaikkiin saksalaisilla aluksilla tai ilma-aluksilla tehtyihin rikoksiin, siis myös sellaisiin tekoihin, jotka on tehty toisen valtion aluevesillä ja riippumatta siitä, onko tekijä saksalainen vai ulkomaalainen, matkalla mukana vai ei.

Saksan rikoslain alaisia ovat tekopaikan laista riippumatta tietyt laissa erikseen luetellut rikokset. Näitä ovat ensinnäkin valtion kohdistuvat rikokset, kuten maan- ja valtiopetos, perätön lausuma, virantoimituksessa olevia virkamiehiä vastaan tehty rikokset ja eräät ympäristörikokset Saksan mannerjalustalla. Toiseksi laissa mainitaan saksalaisten virkamiesten ulkomailla tekemät rikokset. Kolmanneksi on lähinnä lakitekni-
sistä syistä mainittu joitakin rikoksia, joissa rangaistussäännöksen soveltuvuus on tunnusmerkistön tasolla nimen omaan rajattu vain Saksassa tehtyihin rikoksiin; näistä liikesalaisuuksien ilmaiseminen on rangaistavaa kenen tahansa tekemänä, mutta eräät alaikäiseen kohdistuvat seksuaalirikokset taas vain saksalaisen saksalaiseen kohdistamina. Säännöksessä siis yhdistetään suojeluperiaatetta ja aktiivista persoonallisuusperiaatetta.

Universaaliperiaatteen nojalla Saksan lakia sovelletaan laissa lueteltuihin kansainvälisiin sopimuksiin perustuviin rikoksiin, minkä lisäksi Saksan rikoslaki on yleislausekkeella ulotettu koskemaan sellaisia rikoksia, joiden tuomitsemiseen Saksa on valtiosopimuksella sitoutunut.

Jos teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan tai se on tehty alueella, missä minkään valtion laki ei ole voimassa, Saksan rikosoikeutta voidaan soveltaa saksalaiseen kohdistuneeseen rikokseen ja saksalaisen ulkomailla tekemään rikokseen. Samalla edellytyksellä Saksan laki soveltuu tapauksiin, joissa vieraan valtion esittämään luovutuspyyntöön ei suostuta.

2.2.3. Itävalta

Itävallankin vuonna 1974 säädetyin rikoslain lähtökohtana on alueperiaate. Itävallan rikoslakia sovelletaan Itävallassa tehtyihin rikoksiin. Lippuperiaate on rajoittamaton, lakia sovelletaan itävaltalaisilla aluksilla ja ilma-aluksilla tehtyihin rikoksiin riippumatta niiden sijainnista tekohetkellä tai tekijän kansallisuudesta.

Ulkomailla tehty rikokset on jaettu kahteen ryhmään, nimittäin tapauksiin, joissa Itävallan rikoslakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta, ja tapauksiin, joissa vaaditaan rangaistavuutta myös tekopaikan lain mukaan. Tekopaikan laista riippumatta Itävallan lakia sovelletaan törkeimpiin valtiolisiin rikoksiin, itävaltalaiseen virkamieheen kohdistuviin rikoksiin ja Itävallassa käytävään oikeudenkäyntiin liittyviin perättömiin lausumiin. Panttivangin ottamiseen, rahantuvarennukseen, huumausainerikoksiin ja eräisiin muihin kansainvälisiin rikoksiin lakia sovelletaan, jos teko loukkaa itävaltalaisia intressejä tai jos tekijää ei voida luovuttaa. Yleisellä lausekkeella lain soveltamisalaan on saatettu muutkin rikokset, joista rankaisemiseen tekopaikan laista riippumatta Itävallassa on velvollisuus. Lisäksi Itävallan lakia sovelletaan itävaltalaisen toista itävaltalaisesta vastaan tekemään rikokseen, jos kummankin kotipaikka tai vakituinen oleskelupaikka on Itävallassa.

Kaksoisrangaistavuuden perusteella Itävallan rikoslakia sovelletaan kahteen tapaukseen. Itävallan kansalaiset tuomitaan ulkomailla tehdyistä rikoksista. Kansalaisiin rinnastetaan myös ne, jotka ovat rikoksen jälkeen saaneet Itävallan kansalaisuuden. Itävallan laki soveltuu myös tapauksiin, joissa ulkomaalainen tekijä tavataan Itävallassa eikä häntä muusta syystä kuin laadun vuoksi voida luovuttaa ulkomaille.

2.2.4. Ranska

Ranskan vuonna 1994 voimaan tulleen rikoslain yleiseen osaan on sijoitettu säännökset rikosoikeuden alueellisesta soveltamisesta. Alueperiaatteen mukaan Ranskan lakia sovelletaan Ranskassa tehtyihin rikoksiin. Lippuperiaate on omaksuttu rajoittamattomana.

Ulkomailla tehtyihin rikoksiin sovelletaan Ranskan lain mukaan ensinnäkin aktiivista persoonallisuusperiaatetta. Soveltamisala

riippuu siitä, mihin Ranskan rikosoikeuden mukaiseen törkeysluokkaan (törkeysjärjestyksessä crime, délit, contravention) rikos kuuluu. Ranskan lakia sovelletaan ranskalaisen ulkomailla tekemään crime-luokan rikokseen kaikissa tapauksissa ja délit-luokan rikokseen siinä tapauksessa, että se on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Passiivisen persoonallisuusperiaatteen mukaan laki soveltuu Ranskan kansalaiseen kohdistuneeseen crime-luokan rikokseen sekä sellaiseen délit-luokan rikokseen, joka on vankeudella rangaistava. Näissä tapauksissa rikoksen syyttäminen edellyttää asianomistajan vaatimusta tai tekovaltion virallista pyyntöä.

Lisäksi Ranskan laki soveltuu aina vakaviin Ranskaan kohdistuneisiin rikoksiin, kuten maanpetokseen ja valtiopetokseen, rahanväärennykseen ja ranskalaisiin diplomaatteihin kohdistuneisiin rikoksiin.

2.2.5. Englanti

Englannin ja Walesin rikosoikeuden soveltamisala poikkeaa mannereurooppalaisesta. Lähtökohtana on, että Englannin rikosoikeutta voidaan soveltaa vain Englannissa tehtyihin rikoksiin. Lain soveltaminen ulkomailla tehtyihin rikoksiin on mahdollista vain poikkeustapauksissa, esimerkkinä englantilaisen ulkomailla tekemä murha. Jopa Skotlanti on tässä mielessä ulkoma. Rikosoikeuden soveltamisalan rajoittamisesta näin ahtaaksi seuraa käytännössä, että Englanti joutuu luovuttamaan rikoksentekejiä ulkomailla tuomittaviksi laajemmin kuin muut edellä käsitellyt maat. Etenkin on syytä huomata, että Englanti luovuttaa myös omia kansalaisiaan.

2.3. Nykytilan arviointi

Vertailu muiden maiden lainsäädäntöön osoittaa, että Suomen rikosoikeutta voidaan nykyisen rikoslain 1 luvun mukaan ainakin periaatteessa soveltaa selvästi laajemmin kuin muiden maiden rikoslakeja. Poikkeuksellisen laajalle soveltamisalalle ei ole osoitettavissa sellaisia kriminaalipoliittisia perusteita, että Suomen olisi syytä poiketa muiden meihin verrattavien maiden, etenkin muiden pohjoismaiden linjasta. Erityisesti on syytä ottaa huomioon pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositukset, joiden mukaiseen lainsäädäntöön on ainakin Norjassa ehdotettu siirryttävän.

Suomen rikosoikeuden nykyistä sovelta-

misalaa voidaan pitää liian laajana ainakin eräissä rikoslain 1 luvun 3 §:n 1 momentissa mainituissa tapauksissa. Sen mukaan Suomen lakia voidaan soveltaa mihin tahansa ulkomailla tehtyyn rikokseen, jos se myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava. Säännöksessä ei edellytetä mitään liittymäkohtaa Suomeen eikä myöskään vieraan valtion viranomaisen esittämää pyyntöä rikoksen käsittelemisestä Suomessa. Näin laaja soveltamisala voisi periaatteessa johtaa ristiriitoihin vieraan valtion kanssa. Saman lainkohdan mukaan Suomen lakia voidaan myös soveltaa mihin tahansa sellaiseen rikokseen, joka on tehty alueella, missä minkään valtion laki ei ole voimassa. Säännöksessä ei aseteta vaatimuksia rikoksen törkeysasteelle, joten periaatteessa vähäisestäkin rikkomuksesta voitaisiin tuomita Suomessa rangaistusta.

Suomen rikosoikeus ulottuu vertailumaita laajemmalle myös siksi, että rikoslain 1 luvussa ei yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ole asetettu kaksoisrangaistavuutta edellytykseksi ulkomailla tehdyn teon rankaisemiselle Suomen lain mukaan. Tältä kannalta aiheuttavat tulkintaongelmia etenkin luvun 2 §, jossa säädetään suomalaisen ulkomailla tekemän teon rankaisemisesta, sekä 3 §:n määräykset suomalaiseen intressiin ulkomailla kohdistuneen rikoksen rankaisemisesta. Kummassakin tapauksessa Suomen lain soveltaminen ilman kaksoisrangaistavuutta saattaa olla ristiriidassa kansainvälisen oikeuden normien kanssa. Käytännössä nykyisen lain ongelmia vähentää se, että syytteen nostamiseen yleensä tarvitaan oikeuskanslerin määräys, mutta periaatteellista pulmaa se ei ratkaise.

Nykyisessä rikoslain 1 luvussa on myös eräitä muita epäkohtia. Luvun 1—3 §:n sanamuoto ei ole täysin onnistunut, sillä rikosoikeudellisten säännösten soveltaminen ei ole aina tuomitsemista niin kuin säännökset näyttäisivät edellyttävän. Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen on rikoksentekejänä rinnastettu Suomen kansalaiseen 2 §:ssä, mutta syytteen nostamista koskevista 5 ja 6 §:ssä Suomen kansalaiset ja Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset ovat eri asemassa, vaikka erilaiseen kohteluun ei ole perusteita. Luvun 3 §:n 2 momentissa on luettelo universaaliperiaatteen alaisista rikoksista. Kansainvälisten sopimusten lisääntymisestä on aiheutunut se, että laissa olevan tyhjentävän luettelon ajan tasalla pitäminen on hankalaa. Lisäksi kaikki ne sopimukset,

joilla momentissa mainituista rikoksista on sovittu, eivät edellytä universaaliperiaatetta. Tekopaikkaa koskevan 4 §:n säännöksen puutteena on pidetty erityisesti sitä, ettei siinä määritellä laiminlyöntirikosten tekopaikkaa. Muutenkin se on eräissä suhteissa tulkinnanvarainen. Ulkomailla tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskeva 7 §:n säännös ei ole sopusoinnussa monien maiden oikeudessa tunnustetun niin sanotun *ne bis in idem* -säännön kanssa, jonka mukaan toisessa maassa annettu lainvoimainen tuomio estää syytteen nostamisen samasta rikoksesta poikkeustapauksia lukuun ottamatta.

3. Keskeiset ehdotukset

Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskeva rikoslain 1 luku ehdotetaan uudistettavaksi. Siihen sisältyisivät edelleenkin säännökset, jotka määrittelevät suomalaisten tuomioistuinten toimivallan rikosasioissa. Nykyisen 1 luvun mukaista tarpeettoman laajaa soveltamisalaa ehdotetaan jonkin verran supistettavaksi, jolloin Suomen rikosoikeuden soveltamisala myös vastaisi paremmin kansainvälisen oikeuden vaatimuksia. Rikoksia rajattaisiin pois Suomen lain soveltamisalasta vaatimalla nykyistä lakia useammin kaksoisrangaistavuutta sekä edellyttämällä eräissä tapauksissa yli kuuden kuukauden rangaistusuhkaa. Säännökset ehdotetaan myös kirjoitettaviksi nykyistä täsmällisemmiksi. Lain systematiikkaa poikkeaa nykyisestä siten, että eri periaatteita koskevat säännökset on sijoitettu erillisiin pykäliin, joiden soveltamisedellytykset poikkeavat toisistaan. Luvun säännökset on kirjoitettu siten, että niissä puhutaan Suomen lain soveltamisesta eikä nykyisen lain tapaan tuomitsemisesta.

Luvun 1 §:ssä todettaisiin se, että Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Pykälä vastaisi sisällöltään nykyistä rikoslain 1 luvun 1 §:n säännöstä ja merkitisi vain kieliasun uudistamista.

Suomen lakia sovellettaisiin 2 §:n mukaan silloin, kun rikos on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa. Aluksen tai ilma-aluksen suomalaisuus ei kuitenkaan aina riittäisi suomalaisen tuomioistuimen toimivallan perusteeksi, vaan lisäksi edellytetään sellaisia olosuhteita, joiden vuoksi rikosasian käsitteleminen Suomessa on perusteltua. Näin olisi silloin, kun rikos on tehty suomalaisessa aluksessa sen ollessa

aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella tai ilma-aluksessa sen ollessa millekään valtiolle kuulumattomalla alueella tai sen yläpuolella. Tällaisessa tapauksessa millään muulla valtiolla ei ole tuomiovaltaa.

Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa rajoitettaisiin nykyisestä, kun rikos on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa ja on todennäköistä, että toisen valtion tuomioistuimet ovat asiassa toimivaltaisia. Suomalaisessa aluksessa vieraan valtion alueella tai ilma-aluksessa vieraan valtion alueella tai sen yläpuolella tehty rikos olisi Suomen rikosoikeuden säännösten alainen vain, jos rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö, miehistön jäsen, matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö.

Suomalaisen aluksen ja ilma-aluksen päälliköllä ja miehistön jäsenillä on erityisiä velvollisuuksia, kuten velvollisuus aluksen meri- tai lentokelpoisuuden valvontaan ja merihätään joutuneiden pelastamiseen. Tällaisen laissa säädetyn erityisen velvollisuuden rikkomiseen voitaisiin 2 §:n 2 momentin mukaan soveltaa Suomen lakia.

Suomen rikosoikeutta voitaisiin 3 §:n mukaan soveltaa Suomen ulkopuolella tehtyihin Suomeen kohdistuviin rikoksiin. Säännöksessä määriteltäisiin Suomeen kohdistuvaksi rikokseksi maan- ja valtiopetosrikos, teko, joka muutoin vakavasti loukkaa Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia, ja Suomen viranomaiseen kohdistunut rikos.

Luvun 4 §:n mukaan rikosoikeuden soveltamisala ulottuisi Suomen ulkopuolella tehtyihin virkamiesten ja julkisyhteisöjen työntekijöiden rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyihin rikoksiin ja 45 luvussa säädettyihin sotilasrikoksiin.

Suomalaisia intressejä pyritään suojelemaan myös ulkomailla tehdyiltä rikoksilta. Rikokseen, joka kohdistuu Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön tai Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovellettaisiin 5 §:n mukaan Suomen lakia, jos teosta voi seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja teko on rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Yli kuuden kuukauden rangaistusmaksimia ja kaksoisrangaistavuutta koskevat vaatimukset supistavat rikosoikeuden soveltamisalaa nykyisestä.

Luvun 6 §:n mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovellettaisiin Suomen lakia. Soveltamisalaa

supistettaisiin Suomen kansalaisten osalta siten, että Suomen lain soveltaminen vieraan valtion alueella tehtyyn rikokseen edellyttäisi kaksoisrangaistavuutta. Kansalaisuus ratkaisitaisiin tekohetken tai oikeudenkäynnin alkamisajankohdan perusteella. Suomen kansallaiseen rinnastettaisiin rikoksen tekohetkellä tai oikeudenkäynnin alkaessa Suomessa pysyvästi asuva henkilö sekä Suomesta tavattu henkilö, joka oikeudenkäynnin alkaessa on toisen pohjoismaan kansalainen tai asuu pysyvästi toisessa pohjoismaassa.

Kansainvälisiä rikoksia koskeva soveltamisalasäännös ehdotetaan kirjoitettavaksi siten, että kansainvälisiä rikoksia ei enää luutelaisi laissa. Luvun 7 §:ssä määrättäisiin Suomen laki sovellettavaksi Suomen ulkopuolella tehtyyn kansainväliseen rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu kansainväliseen sopimukseen. Tätä säännöstä täydennettäisiin asetusella, jossa luutelaisiin tyhjentävästi ne rikokset, joihin universaaliperiaatetta sovelletaan.

Luvun 8 §:ssä mahdollistettaisiin Suomen rikosoikeuden soveltaminen ulkomailla tehtyyn rikokseen, jos teosta voi Suomen lain mukaan seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja valtio, jonka alueella rikos on tehty, pyytää tekijän syytteen esittämistä tai rikoksentekijän luovuttamista, mutta luovuttamiseen ei suostuta.

Oikeushenkilö voitaisiin 9 §:n mukaan tuomita rangaistukseen silloin, kun luonnollisen henkilön tekoon tai laiminlyöntiin, johon oikeushenkilön rangaistusvastuu perustuu, voitaisiin soveltaa Suomen lakia.

Nykyistä rikoksen tekopaikkaa koskevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi laiminlyöntirikoksia, rikoksen yritystä ja osallisuutta koskevin säännöksin. Lisäksi 10 §:ään sisällytettäisiin säännös, joka määräisi rikoksen tekopaikaksi Suomen, jos rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta se voidaan perustellusti olettaa täällä tehdyksi.

Luvun 11 §:ssä mainituissa tapauksissa Suomen rikosoikeuden soveltaminen edellyttäisi, että teko olisi rangaistava tekopaikan lain mukaan. Kaksoisrangaistavuutta vaadittaisiin ulkomailla tehdyn suomalaisen kohdistuneen (5 §) ja suomalaisen tekemän rikoksen (6 §) yhteydessä. Lisäksi säännös koskisi 8 §:ssä tarkoitettua muuta Suomen ulkopuolella tehtyä rikosta. Suomessa voitaisiin tuomita enintään yhtä ankara seuraamus, kuin rikoksesta on tekopaikan laissa säädet-

ty.

Ulkomailla tehdyn rikoksen käsitteleminen suomalaisessa tuomioistuimessa edellyttää luvun 12 §:n mukaan pääsääntöisesti oikeuskanslerin syytemääräystä. Myös Suomessa tehdyn rikoksen syyttämiseen vaaditaan eräissä tapauksissa poikkeuksellisesti oikeuskanslerin syytemääräys silloin, kun rikos on tehty ulkomaalaisessa aluksessa sen ollessa Suomen aluevesillä tai ulkomaalaisessa ilma-aluksessa sen ollessa Suomen ilmatilassa. Pykälässä luutelaisiin myös poikkeukset pääsäännöstä.

Luvun 13 §:ssä säädetään ulkomaisen tuomion vaikutuksesta. Suomessa ei saisi nostaa syytettyä ulkomailla tehdystä rikoksesta, mikäli tekopaikan tuomioistuin on antanut asiassa lainvoimaisen tuomion. Lisäksi lainvoimaisen tuomion lopputulokselle asetettaisiin eräitä vaatimuksia. Ulkomainen tuomio ei kuitenkaan estäisi rikosasian käsittelyä suomalaisessa tuomioistuimessa, mikäli oikeuskansleri määrää syytteen nostettavaksi. Oikeuskansleri voisi antaa syytemääräyksen pykälässä tyhjentävästi luetelluissa tapauksissa.

Pykälässä määrättäisiin myös siitä, miten suomalaisten tuomioistuinten olisi otettava huomioon ulkomailla tuomittu seuraamus, joka on kokonaan tai osittain pantu täytäntöön.

Selvyyden vuoksi luvun 14 §:ään otettaisiin viittaussäännös rikoksentekijän luovuttamista, kansainvälistä oikeusapua ja rikosoikeudellista koskemattomuutta koskevaan lainsäädäntöön.

Suomen tekemät sopimukset toisten valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen kanssa sekä kansainvälisoikeudellinen käytäntö voivat rajoittaa Suomen rikosoikeuden soveltamista siitä, mitä tässä luvussa säädettäisiin. Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevien säännösten toissijaisuus kansainvälisoikeudellisiin rajoituksiin nähdessä todettaisiin 15 §:ssä.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (270/60) eli niin sanotun pohjoismaisen luovutuslain 2 §:n mukaan Suomen kansalaista ei saa luovuttaa toiseen pohjoismaahan muun muassa rikoksesta, joka on tehty suomalaisessa laivassa sen ollessa aavalla merellä taikka suomalaisessa ilma-aluksessa.

Pohjoismaista luovutuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aluksia ja ilmaaluk-

sia koskeva poikkeussäännös poistetaan.

4. Esityksen vaikutukset

Esitys supistaa Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa nykyisestäään, joten se periaatteessa vähentää Suomen oikeusviranomaisten työtaakkaa. Ulkomailla tehtyjen rikosten käsittely suomalaisissa tuomioistuimissa on tähänkin asti ollut varsin harvinaista. Oikeuskansleri on antanut vuosittain keskimäärin kymmenkunta syytemääräystä, ja muista pohjoismaista on tullut vajaat kaksisataa syytepyyntöä. Lisäksi tuomioistuimissa on käsitelty sellaisia ulkomailla tehtyjä rikoksia, joissa nykyisen rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan ei vaadita erityistoimia syytteen nostamiseen. Näihin lukuihin tulevat vähäiset muutokset eivät vaikuta tarvittavien virkojen määrään, eikä esityksellä muutenkaan ole mainittavia organisatorisia tai taloudellisia vaikutuksia.

5. Asian valmistelu

Ehdotus valmisteltiin alun perin oikeusministeriön asettaman rikoslakiprojektin yleisten oppien työryhmässä ja hyväksyttiin rikoslakiprojektin johtoryhmässä. Valmistelun aikana kuultiin alan asiantuntijoita. Erityisesti otettiin huomioon samaan aikaan vireillä ollut pohjoismaisen rikosoikeuskomitean työskentely.

Rikoslakiprojektin ehdotuksesta (Suomen rikosoikeuden soveltamisala. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 2/1991) pyydettiin lausunto 38 viranomaiselta ja järjestöltä. Saapuneissa 20 lausunnossa ehdotusta pidettiin yleensä tarkoituksenmukaisena, joskin yksityiskohtiin esitettiin arvostelua. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä monisteena.

Esitys on laadittu oikeusministeriössä rikoslakiprojektin ehdotuksen ja saatujen lausuntojen pohjalta.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus rikoslain kokonaisuudistuksesta

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe on tullut voimaan vuoden 1991 alusta ja toinen vaihe 1 päivänä syyskuuta 1995. Toisen vaiheen yhteydessä rikoslain 1

luvun 3 §:ään tehtiin lakitekniisiä muutoksia.

Rikosoikeuden soveltamisalaa koskevat kysymykset ovat siinä määrin irrallaan muista rikosoikeuden yleisistä opeista, että niiden uudistaminen erikseen ei aiheuta hankaluuksia. Kun lisäksi soveltamisalaa koskevien säännösten uudistaminen kansainvälisoikeudellisesti kestäväälle pohjalle on periaatteellisesti tärkeää, on asiasta katsottu tarpeelliseksi antaa eduskunnalle erillinen esitys.

6.2. Riippuvuus muusta lainsäädännöstä

Rikoksentehtäjän luovuttamista koskevat säännökset ovat läheisessä yhteydessä rikosoikeuden soveltamisalaan. Mitä laajemmaksi soveltamisala säädetään, sitä vähemmän on tarvetta rikoksentehtäjän luovuttamiseen ja päin vastoin. Vaikka tällä esityksellä pyritäänkin supistamaan Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa, ei tästä aiheudu tarvetta voimassa olevan luovutuslainsäädännön muuttamiseen muutoin kuin edellä mainitussa pohjoismaisen luovutuslain yksityiskohdassa. Suomen luovutuslainsäädäntö antaa mahdollisuuden rikoksentehtäjän luovuttamiseen niissä tapauksissa, jotka nyt ehdotetun lainsäädännön mukaan jäävät Suomen lainsäädännön ulkopuolelle ja joissa luovuttaminen on tarpeen.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/70) eli niin sanotun yleisen luovutuslain 3 §:n mukaan suomalaisessa laivassa tai ilma-aluksessa tehdystä rikoksesta saadaan luovuttaa vain pykälässä tarkemmin säädettyin edellytyksin. Vaikka ehdotetussa rikoslain 1 luvun 2 §:ssä Suomen rikosoikeuden soveltuvuutta suomalaiseen alukseen liittyvissä rikoksissa rajoitetaan, tilanne ei muutu nykyisestä, koska Suomen laki voi tulla sovellettavaksi suomalaisessa aluksessa tehtyyn rikokseen muutenkin kuin lippuperiaatteen nojalla. Vaikka luovutusedellytykset siis eivät täytyisi, Suomen lakia voidaan soveltaa ehdotetun 1 luvun 8 §:n nojalla. Yleisen luovutuslain muuttamista ei näin ollen tarvita.

Muulla lainsäädännössä on eräitä viittauksia ulkomailla tehtyjen rikosten käsittelemiseen Suomessa. Kalastuslain (286/82) 113 §:n 2 momentin mukaan "mitä rikoslaisessa on säädetty Suomen ulkopuolella tehdyn, Suomeen kohdistuvan rikoksen syytteen saattamisesta ja siitä tuomitsemisesta, koskee myös 108 §:ssä tarkoitettua rikosta, milloin se on tehty Suomen aluevesien ulkopuolel-

la". Ehdotuksen mukaan rikoslain 1 luvun 3 §:ssä säädettäisiin Suomen lain soveltamisesta Suomeen kohdistuneeseen rikokseen. Kalastuslain 113 §:n viittaus koskisi tätä rikoslain säännöstä, ja sen nojalla Suomeen kohdistunut kalastusrikos tulisi rangaistavaksi Suomen lain mukaan silloinkin, kun sillä ei ole vakavasti loukattu Suomen oikeuksia. Kalastuslain säännöksen muuttamiseen ei siten ole tarvetta.

Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain (23/27) 1 §:n 1 momentin mukaan siinä kuvattu teko on rangaistava "vaikkakin vain osa rikokseen kuuluvasta toiminnasta tapahtuisi tässä maassa". Säännöksellä ei ole käytännön merkitystä enää sen jälkeen, kun rikoksen tekopaikkaa koskevassa säännöksessä on tekopaikaksi määriteltä sekä toiminnan paikka että seurauksen ilmenemispaiikka (nykyinen rikoslain

1 luvun 4 § ja ehdotettu 1 luvun 10 §). Merkityksettömän viittauksen kumoamiseen ei ole aihetta, kun tätä lakia joka tapauksessa joudutaan uudistamaan rikoslain kokonaisuudistuksen myöhemmässä vaiheessa.

Suomi on tehnyt tulliyhteistyösopimukset Ruotsin ja Norjan kanssa. Niiden mukaan tulliasemat rajalla on eräissä tapauksissa yhdistetty ja sijoitettu tarkoituksenmukaisella tavalla. Suomeen kohdistuva tullirikos voidaan siten tehdä Ruotsissa tai Norjassa sijaitsevalla tulliasemalla. Oikeuskansleri on esittänyt, että uuteen tullilakiin otettaisiin säännös siitä, milloin Suomen rangaistus-säännöksiä voidaan soveltaa myös toisessa valtiossa tehtyihin tullirikoksiin. Asiaa selvitetään valtionvarainministeriössä ja hallituksen esitys tullilain muuttamisesta tältä osin annettaneen eduskunnalle erikseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Rikoslain 1 luku

1 §. Suomessa tehty rikos

Ehdotettu säännös ilmaisisi rikosoikeudellisten säännösten alueellisen soveltamisen lähtökohtana olevan alueperiaatteen. Säännöksen perusteella sovellettaisiin Suomessa tehtyyn rikokseen Suomen lakia. Ehdotettu säännös ei merkitse asiallista muutosta nykyiseen rikoslain 1 luvun 1 §:n säännökseen.

Valtion alueen määrittelemistä on joskus pidetty ongelmallisena. Esimerkiksi Norjan laissa on alueperiaatteen yhteydessä yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, mitkä alueet kuuluvat valtion tuomiovalan alaisuuteen. Tässä ehdotuksessa ei kuitenkaan ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi pyrkiä määrittelemään alueperiaatteen ulottuvuutta yksityiskohtaisin määräyksiin, vaan soveltamisalaa koskevaa yleissäännöstä on pidetty riittävänä.

Suomen valtion alue määritellään kansainvälisissä sopimuksissa ja rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä. Näin määritellyn alueen ulkopuolella tehdyt rikokset eivät kuulu Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan alueperiaatteen nojalla, vaikka ne tehtäisiin alueella, jolla ovat voimassa esimerkiksi kalastusta (laki Suomen kalastusvyöhykkeestä 839/74) tai tullausta (tullilaki 1466/94) koskevat säännökset. Suomalaiset intressit pystytään turvaamaan tällaisissa tapauksissa muiden soveltamisalaa koskevien säännösten avulla esimerkiksi silloin, kun rikos kohdistuu Suomeen, suomalaiseen henkilöön tai yhteisöön.

Alueperiaatteen määrittelyyn nykyisestä poikkeavalla tavalla ei näy olevan syytä. Tulkintavaikkeudet ovat ilmeisesti tulevaisuudessaakin harvinaisia.

Valtion alueeseen kuuluvat sen maa- ja vesialueet. Valtion tuomiovalta ulottuu myös näiden alueiden yläpuolella olevaan ilmatilaan sekä maanpinnan ja merenpohjan alle (kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimus SopS 11/49, aluemerta ja lisävyöhykettä koskeva yleissopimus SopS 7/65 sekä asetus Suomen alueen valvonnasta ja sen alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta 1069/89). Siitä kuinka korkealle valtion

alueeseen kuuluva ilmatila ulottuu, ei ole yksimielisyyttä. Yleensä valtion ilmatilan katsotaan ulottuvan niin korkealle kuin tavanomaiset ilma-alukset lentävät. Kansainvälisellä sopimuksella on määrätty avaruusaluksen kuuluvan sen valtion tuomiovalan piiriin, jonka rekisteriin se on merkitty (yleissopimus valtioiden toimintaa johtavista periaatteista niiden tutkiessa ja käyttäessä ulkoavaruutta, siihen luettuna kuu ja muut taivaankappaleet SopS 57/67).

Suomi on pidättänyt itselleen oikeuden käyttää ja hyödyntää mannerjalustaan (mannermaajalustalaki 149/65). Rikosoikeuden soveltamisalan ulottamiseen mannerjalustalle ei ole tarvetta. Eräät mannerjalustalla tehdyt rikokset ovat tulkittavissa Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan kuuluviksi sekä nykyisen että ehdotetun säännöksen nojalla. Tällaisia ovat teot, jotka on tehty laitoksilla tai laitteilla, joita käytetään mannerjalustan hyödyntämiseen tai tutkimukseen, tai näitä laitoksia ja laitteita ympäröivällä turvallisuusvyöhykkeellä (mannermaajalustaa koskeva yleissopimus SopS 7/65). Suomi on velvoittautunut myös kansainvälisesti ulottamaan rangaistussäännökset mannerjalustalleen.

2 §. Suomalaiseen alukseen liittyvä rikos

Kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisten sopimusten nojalla lippuvaltion tulee tehokkaasti käyttää lainkäyttövaltaansa sen lipun alla purjehtiviin aluksiin. Toisaalta rantavaltion tuomiovalta sen alueella tai ilmatilassa olevissa ulkomaisissa aluksissa tai ilma-aluksissa tehtyihin rikoksiin on rajoitettu. Siksi Suomen rikosoikeuden soveltamisalan ulottaminen suomalaisiin aluksiin ja ilma-aluksiin on tarpeen. Myös luovuttaminen suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehdyn rikoksen johdosta on vain rajoitetusti mahdollista. Ulkomaalainen, joka on tehnyt rikoksen suomalaisessa laivassa tai ilma-aluksessa, saadaan luovuttaa ainoastaan eräiden erityisedellytysten täytyessä (rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 3 §). Rikoksenteikijän luovuttaminen pohjoismaiden välillä ei voimassa olevan lain mukaan ole mahdollista, kun Suomen kansalainen on tehnyt rikoksen suomalaisessa laivassa, sen ollessa aavalla me-

rellä, tai suomalaisessa ilma-aluksessa, vaikka Suomen kansalainen muutoin eräin edellytyksin voidaan luovuttaa toiseen pohjoismaahan (rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain 2 §). Tältä osin tähän esitykseen sisältyy toisaalla selostettu muutosehdotus.

Alus voi olla rekisteröity toisessa valtiossa, kuin mihin se esimerkiksi omistajansa kansalaisuuden tai aluksen käytön perusteella todella liittyisi. Näissäkin tapauksissa aluksen on katsottu kuuluvan rekisteröintivaltion lain alaisuuteen. Rekisteröinnillä on huomattava merkitys siitäkin huolimatta, että aavaa merta koskeva yleissopimus (SopS 7/65) edellyttää, että aluksen ja lippuvaltion välillä on oltava todellinen yhdysside. Sopimuksen mukaan rekisteröintivaltion on käytettävä tuomiovaltaansa ja valvontaa hallinnollisissa, teknillisissä ja sosiaalisissa kysymyksissä. Sopimusta on tulkittu siten, että se koskee rekisteröinnin edellytyksiä, ja vaikka sopimuksessa asetettuja rekisteröintiedellytyksiä ei olisikaan ollut olemassa, sillä ei ole vaikutusta rikosoikeuden alueellista soveltamista koskevaan lippuperiaatteen.

Pykälän 1 momentissa ulotettaisiin Suomen rikosoikeuden soveltamisala rikoksiin, jotka on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa. Aluksella ja ilma-aluksella ei ole yksiselitteistä rikosoikeudellista määritelmää, eikä tällaisen määritelmän ottaminen rikoslain 1 lukuun ole tarpeen. Esimerkiksi merensuojelulaissa (1415/94) on nimenomainen säännös, jonka mukaan aluksella tarkoitetaan kaikentyyppisiä vesikulkuneuvoja ja niihin rinnastetaan myös merellä olevat rakennelmat sekä jäällä liikkuvat ajoneuvot. Samoin alusrekisterilain (512/93) mukaan aluksina pidetään myös uivia alustoja ja rakenteita sekä muita kelluvia laitteita. Tulkinanvaraisissa tilanteissa on huomattava, että aluksia eivät rikoslain 1 luvun mukaan ole kaikki pienet kulkuvälineet. Soveltamisalasäännöksen tulkinnassa on otettava huomioon ne kriminaalipoliittiset päämäärät, joihin on pyritty tuomiovallan ulottamisella aluksissa tai ilma-aluksissa tehtyihin rikoksiin.

Aluksen suomalaisuus ratkaistaan ensisijaisesti sillä, onko se rekisteröity Suomessa pidettävään alus- tai ilma-alusrekisteriin. Alusten rekisteröimisestä säädetään merilaisessa (674/94) ja alusrekisterilaissa. Alusrekis-

teriä pidetään suomalaisista kauppamerenkulkuun käytettävistä aluksista. Merilain 1 §:n mukaan alus on suomalainen, jos Suomen kansalainen taikka suomalainen yhteisö tai säätiö omistaa siitä enemmän kuin kuusi kymmenesosaa.

Moottoriveneiden rekisteröimisestä säädetään veneliikennelaissa (151/69) ja veneliikenneasetuksessa (152/69). Moottorivenerkisteriin voidaan merkitä myös ulkomaalainen vene, joka on muutoin kuin tilapäisesti Suomessa.

Ilma-aluksen rekisteröimisestä säädetään ilmailulaissa (595/64), ilmailuasetuksessa (525/68) ja sotilasilmailuasetuksessa (643/68). Ilma-alus on suomalainen, jos se on rekisteröity Suomessa. Vastaava säännös on myös asetuksella säädettävänä ajankohtana voimaan tulevan uuden ilmailulain (281/95) 14 §:ssä.

Silloin kun alusta tai ilma-alusta ei tarvitse rekisteröidä tai rekisteröinti on jätetty tekemättä, joudutaan harkitsemaan tapauksittain, mikä on riittävä liittymäkohta aluksen ja tuomioistuinvaltion välillä. Harkinnassa on otettava huomioon esimerkiksi omistajan kansalaisuus ja pysyvä asuinpaikka sekä se, missä alusta pääasiallisesti käytetään.

Voimassa olevan lain laajaa soveltamisalaa on pyritty tässä säännöksessä rajoittamaan erittelemällä tilanteet tarkemmin sen mukaan, missä alus on rikoksen tekohtekellä ja kuka on rikoksenteijä. Tällä tavoin soveltamisala ulottuisi tapauksiin, joissa Suomen lain soveltaminen on tarpeen. Pykälässä noudatetaan pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suosituksia.

Aavaa merta koskevassa yleissopimuksessa määrätään, että aavalla merellä olevat alukset ovat yksinomaan lippuvaltion tuomiovallan alaisia. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa kyseisessä sopimuksessa tai muissa kansainvälisissä sopimuksissa mainituissa tapauksissa. Sopimuksen mukaisesti 1 momentin 1 kohdassa säädetään Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan kuuluviksi rikokset, jotka on tehty suomalaisessa aluksessa sen ollessa aavalla merellä taikka millegään valtiolle kuulumattomalla alueella.

Yleissopimuksessa rikoksista ja eräistä muista teoista ilma-aluksissa (SopS 22/71) määrätään rekisteröintivaltio käyttämään tuomiovaltaa ilma-aluksessa tehtyihin rikoksiin. Tämän velvoitteen täyttämiseksi Suomen lakia sovelletaan rikokseen, joka on tehty suomalaisessa ilma-aluksessa sen ollessa

millekään valtiolle kuulumattomalla alueella tai sen yläpuolella.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa ulotetaan Suomen rikosoikeuden soveltamisala rikoksiin, jotka on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa sen ollessa vieraan valtion alueella tai ilma-aluksen ollessa vieraan valtion ilmatilassa. Aluemerta ja lisävyöhykettä koskeva yleissopimus pyrkii turvaamaan kansainvälistä meriliikennettä rajoittamalla rantavaltion oikeutta puuttua toisen valtion lipun alla purjehtivilla aluksilla tehtyihin rikoksiin. Ilma-alusten osalta on sopimusteitse asetettu samanlaisia rajoituksia. Muilla kuin ilma-aluksen rekisteröintivaltiolla ei ole pääsääntöisesti oikeutta puuttua lennolla olevaan alukseen rikosoikeudellisen tuomiovaltansa käyttämiseksi.

Kun rikos on tehty toisen valtion alueella, siihen voidaan soveltaa rantavaltion rikosoikeudellisia säännöksiä. Siksi Suomen lain soveltaminen on syytä rajoittaa sellaisiin henkilöihin, joilla on riittävän läheinen liittymäkohta Suomeen. Tästä syystä säännös on rajattu koskemaan aluksen päällikköä, miehistön jäseniä, matkustajia ja matkalla muutoin mukana olevia.

Matkalla muutoin mukana olevalla henkilöllä tarkoitetaan esimerkiksi salamatkustajaa. Säännös ei koske esimerkiksi satamassa olevalla aluksella vierailevaa tai lentokentällä olevassa ilma-aluksessa työskentelevää miehistöön kuulumatonta henkilöä. Myös aluksen ollessa liikkeellä sillä saattaa lyhytaikaisesti oleskella henkilö, joka ei ole matkalla mukana, esimerkiksi alukselle tilapäisesti tullut luotsi, joka avustaa ohjailussa.

Pykälän 2 momentin mukaan Suomen lakia sovelletaan myös aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos teolla on rikottu näille henkilöille kuuluvia erityisvelvollisuuksia. Päällikölle ja miehistön jäsenille on asianomaisessa erityislainsäädännössä (merilaki, ilmailulaki) säädetty erityisiä velvollisuuksia esimerkiksi aluksen turvallisuudesta huolehtimiseen ja merihätään joutuneiden pelastamiseen. Näiden velvollisuuksien noudattamista on erityisesti korostettu rangaistussäännöksillä.

Useissa tapauksissa jo ehdotettu 1 momentti yhdessä muiden soveltamisalaa koskevien säännösten kanssa toisi tällaisen rikoksen Suomen lain soveltamisalaan. Niissä tapauksissa, joissa päällikkö tai miehistön jäsen tekee rikoksen aluksen ulkopuolella,

vieraan valtion alueella, teko voisi kuitenkin olla Suomen rikosoikeuden soveltamisalan ulkopuolella, jollei ehdotetun sisältöistä säännöstä sisällytetä rikoslakiin. Tämä johtuu siitä, että nykyisen lain sisältämää aktiivista persoonallisuus- ja suojeluperiaatetta on pyritty ehdotuksessa rajoittamaan aikaisempaa tarkemmin.

Eräissä rikoslakiprojektin ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa säännöstä arvosteltiin liian epämääräiseksi. Siksi momenttia on tarkennettu siten, että se soveltuu vain laissa nimenomaan säädettyihin velvollisuuksiin.

3 §. Suomeen kohdistunut rikos

Nykyinen rikoslain 1 luvun 3 §:n 1 momentti koskee sekä julkisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuneita rikoksia. Tässä lakiehdotuksessa julkisiin ja yksityisiin intresseihin kohdistuvat rikokset on erotettu toisistaan siten, että luvun 3 § koskee reaali-periaatetta, joka on rajoitettu koskemaan Suomen valtion erityisen arvokkaita intressejä. Suomalaisia yksityisiä intressejä koskeva, passiivista persoonallisuusperiaatetta ilmentävä soveltamisalasäännös on luvun 5 §:ssä.

Vieraiden valtioiden oikeusjärjestysten ei voida olettaa tarjoavan riittävää suojaa Suomen valtiollisille ja julkisoikeudellisille intresseille. Näitä intressejä suojaavat rangaistussäännökset ovat yleensä kansallisesti rajoittuneita, eli rangaistavia ovat vain valtion omiin intresseihin kohdistuvat teot.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomeen, sovelletaan Suomen lakia. Useissa tapauksissa tällaiset rikokset ovat Suomen rikosoikeuden alaisia jo sillä perusteella, että seuraus ilmenee täällä, jolloin ne katsotaan 10 §:n mukaisesti Suomessa tehdyiksi. Ehdotettu säännös on kuitenkin välttämätön varmistamaan rangaistussäännösten sovellettavuuden silloin, kun tekoa ei voida pitää Suomessa tehtynä. Säännöksen soveltaminen ei edellytä, että teko olisi rangaistava myös tekopaikan lain mukaan.

Oikeusturvanäkökohdat vaativat, että reaali-periaate rajataan mahdollisimman yksityiskohtaisella säännöksellä. Pohjoismainen rikosoikeuskomitea on suositellut, että nämä säännökset tulisi laatia mahdollisimman yksityiskohtaisiksi ja täsmällisiksi, esimerkiksi luettelemalla tyhjentävästi ne rikokset, joita säännös koskee. Tämä on kuitenkin lainsä-

däntöteknisesti vaikeaa ja yksityiskohtaisen säännöksen pitäminen ajan tasalla on työlästä. Ehdotuksessa on pyritty ottamaan huomioon nämä molemmat näkökohdat.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan rikoksen katsotaan kohdistuneen Suomeen silloin, kun se on maan- tai valtiopetosrikos. Näitä rikoksia koskevat tunnusmerkistöt sisältyvät rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen voimaan tultua rikoslain 12 ja 13 lukuun.

Momentin 2 kohdan mukaan rikoksen katsotaan kohdistuneen Suomeen, jos teolla loukataan vakavasti Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia. Tässä kohdassa mainittuja intressejä voidaan loukata useiden tunnusmerkistöjen mukaisilla teoilla. Tekoja, joilla voidaan loukata säännöksessä tarkoitettulla tavalla Suomen valtiollisia oikeuksia, ovat esimerkiksi lahjuksen antaminen ja väärennysrikokset eräissä tapauksissa. Suomen valtion taloudellisia oikeuksia tai etuuksia taas voidaan loukata esimerkiksi valuutta- tai muilla säännöstelyrikoksilla, kalastusvyöhykkeellä tehdyillä kalastusrikoksilla ja ympäristörikoksilla.

Ehdotettu kohta koskee ainoastaan tekoja, joilla loukataan vakavasti siinä mainittuja intressejä. Lievät tekomuodot eivät ole yhteiskunnan kannalta niin haitallisia, että ulkomailla tehtyyn rikokseen pitäisi soveltaa Suomen rikoslakia. Loukkauksen vakavuus jää tapauksittain harkittavaksi. Rikoksen voidaan katsoa kohdistuvan Suomeen ainoastaan silloin, kun sen kohteena on sellainen oikeus tai etuus, jonka haltijana voi olla yksinomaan valtio. Rikoksen kohdistuessa sellaiseen intressiin, jonka haltijana voi olla muukin kuin valtio, tekoa on arvioitava 3 §:n sijasta muiden soveltamisalasäännösten perusteella.

Momentin 3 kohdan mukaan säännöksen alaisuuteen kuuluisivat rikokset, jotka kohdistuvat Suomen viranomaiseen. Ulkomailla toimivia Suomen viranomaisia ovat esimerkiksi suomalaiset diplomaatit. Viranomaiseen kohdistuvien rikosten katsotaan kohdistuvan virkamiehenä olevan henkilön lisäksi välittömästi myös valtioon. Säännöksen tarkoituksena on suojella valtion tärkeitä intressejä. Tätä päämäärää ei saavuteta ilman erityistä säännöstä, koska muiden soveltamisperiaatteiden edellytysten täyttyminen olisi tulkinnanvaraista. Viranomaisella tarkoitetaan tässä yhteydessä Suomen valtion viran-

omaista. Lisäksi edellytetään, että rikos kohdistuu virkamieheen hänen ollessaan viran-toimituksessa.

4 §. Virkarikos ja sotilasrikos

Suomen rikosoikeuden soveltaminen ulkomailla tehtyihin virka- ja sotilasrikoksiin on tarpeen siksi, että nämä rikokset kohdistuvat välittömästi valtioon tai muuhun julkisyhteisöön. Yleensä virkamiehet ja sotilaat ovat Suomen kansalaisia, ja säännös, joka koskee suomalaisen tekemää rikosta, koskisi myös virka- ja sotilasrikoksia. Näitä rikoksia varten tarvitaan kuitenkin erityinen soveltamisalasäännös siksi, että säännökset virka- ja sotilasrikoksista ovat kansallisesti rajoitettuja eikä kaksoisrangaistavuuden vaatimus siten täyty. Virkamiehenä voi myös olla muu kuin Suomen kansalainen tai Suomen kansalliseen 6 §:n 2 ja 3 momentin mukaan rinnastettava.

Rikoslain 40 luvussa säädetään virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen lakia sovelletaan näihin rikoksiin myös, kun rikos on tehty Suomen ulkopuolella, jos tekijänä on rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkamies tai julkisyhteisön työntekijä. Momentti koskee vain rikoslain 40 luvussa säädettyjä rikoksia. Suomen lain soveltuvuus suomalaisen virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän ulkomailla tekemään muuhun rikokseen ratkaistaan luvun muiden säännösten perusteella.

Säännös koskee kaikkia rikoslain 2 luvun 12 §:ssä mainittuja henkilöitä. Virkamiehiä ovat tuon säännöksen mukaan ensinnäkin virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan tai muuhun lainkohdassa tarkoitettuun julkisyhteisöön tai laitokseen olevat henkilöt. Lisäksi virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä ovat kunnanvaltuutetut ja muut yleisillä vaaleilla valitut julkisyhteisön edustajiston jäsenet, luukuunnottamatta kansanedustajaa edustajantoinnissaan, sekä lainkohdassa tarkoitettujen julkisyhteisöjen tai laitosten eri toimielinten jäsenet ja muut luottamushenkilöt. Valtioneuvoston jäsen on oikeudellisessa vastuussa virkatoimistaan siten kuin eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta annetussa laissa (274/22) säädetään.

Virkamiesasema voi lisäksi perustua tehtävän laatuun. Virkamiehiä ovat myös henkilöt, jotka lain, asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella käyttävät julkista valtaa.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan rikoslaissa henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun julkisyhteisöön tai laitokseen.

Pykälän 2 momentissa säädetään Suomen ulkopuolella tehtyyn sotilasrikokseen sovellettavaksi Suomen lakia. Kansainvälisen oikeuden mukaan ei oleskeluvaltion rikosoikeutta voida soveltaa vieraan valtion sotilaiden tekemiin sotilasrikoksiin. Järjestyksenpidollisista ja yleispreventiivisistä syistä on perusteltua ulottaa Suomen rikosoikeuden soveltamisala suomalaisten sotilaiden ja muiden rikoslain 45 luvun alaisten henkilöiden ulkomailla tekemiin sotilasrikoksiin. Tällaisen säännöksen tarpeellisuutta lisää myös se, että sotilasrikokseen syyllistyneen henkilön luovuttaminen ei ole mahdollista muuten kuin pohjoismaiden välillä (laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 5 §).

Sotilaita ovat 45 luvun mukaan puolustusvoimien sotilasviroissa tai -toimissa palvelevat ja julkisoikeudellisen palvelussopimuksen perusteella puolustusvoimissa palvelevat henkilöt. Sotilaita ovat myös aseellisia tai aseettomina asevelvollisuuttaan suorittavat henkilöt ja sotilasopetuslaitoksessa sotilasvirkaan tai -toimeen koulutettavat oppilaat. Lisäksi 45 luvun säännöksiä sovelletaan rajavartiolaitoksessa sotilastehtävissä palveleviin sekä rauhanturvaamishenkilöstöön kuuluviin ja rauhanturvaamistehtäviin koulutettaviin henkilöihin. Sota-aikana 45 luvun säännökset laajenevat koskemaan sotilaiden lisäksi eräitä muitakin henkilöitä.

Myös 2 momentti koskee pelkästään 45 luvussa mainittuja rikoksia. Suomen lain soveltaminen suomalaisen sotilaan ulkomailla tekemään muunlaisen rikoksen ratkais-taan luvun muiden pykälien perusteella.

Eräässä lausunnossa esitettiin harkittavaksi myös ulkomailla olevan siviilipalvelusmiehen tekemän rikoksen sisällyttämistä tähän pykälään. Siviilipalveluslain (1723/91) 26 §:ssä säädetyn siviilipalvelusrikoksen tunnusmerkistön täyttävät teot voidaan kuitenkin 10 §:n tekopaikkasäännöksen mukaan useimmiten katsoa tehdyksi Suomessa. Lisäksi asialla ei ole suurta käytännön merkitystä, koska lain mukaan siviilipalvelus pääsääntöisesti suoritetaan Suomessa.

5 §. Suomalaiseen kohdistunut rikos

Nykyisen lain mukaan passiivinen persoonallisuusperiaate on rajoittamaton, joten Suomen rikoslaki koskee periaatteessa kaikkia ulkomailla suomalaisia vastaan tehtyjä rikoksia. Tällainen soveltamisala on perusteettoman laaja. Se saattaa myös johtaa kansainvälisöikeudellisiin ristiriitoihin sen valtion kanssa, jonka alueella rikos on tehty. Useimmissa tapauksissa tekopaikan lainsäädäntö tarjoaa riittävän tehokkaan suojan Suomen kansalaisille, Suomessa pysyvästi asuville ulkomaalaisille ja suomalaisille oikeushenkilöille. Jotta vältettäisiin tilanne, jossa tällaiseen tahoon kohdistuva vakavahko oikeudenloukkaus jäisi rankaisematta, on pykälään otettu tällaisia tekoja koskeva säännös.

Pykälän mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos teko on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen. Tältä osin säännös vastaa nykyisen lain sisältöä. Suomen kansalaisuudesta on säädetty kansalaisuuslaissa (401/68). Yhteisö katsotaan suomalaiseksi silloin, kun se on rekisteröity suomalaiseksi tai sillä muuten on kotipaikka Suomessa. Sanonta "yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö" on tulkittava samalla tavoin kuin sama ilmaus 1 päivänä syyskuuta 1995 voimaan tulleessa rikoslain 9 luvun 1 §:ssä. Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella tarkoitetaan sellaista ulkomaalaista, joka on asettunut Suomeen asumaan muuten kuin tilapäisesti. Tulkinnassa voidaan saada johtoa ulkomaalaislain (378/91) ja kotikuntalain (201/94) säännöksistä.

Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa ehdotetaan supistettavaksi nykyisestä siten, että suomalaiseen kohdistunut rikos olisi Suomen lain mukaan rangaistava vain silloin, kun kyse on vakavahkosta rikoksesta. Rajaksi ehdotetaan sitä, että teosta saattaa Suomen lain mukaan seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Samaa rajaa käytetään myös luvun 6 ja 8 §:ssä. Vähäiset lainrikkomukset jäisivät täten Suomen lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa supistaisi nykyisestä myös se, että teon tulisi olla tekopaikan lain mukaan rangaistava. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus ilmenee luvun 11 §:stä. Säännös vastaa pohjoismai-

sen rikosoikeuskomitean suositusta, jonka mukaan soveltamisala passiivisen persoonallisuuseriaatteen mukaan tulisi rajoittaa rikoksiin, jotka ovat rangaistavia sekä tekopaikan että tuomiovaltion lain mukaan tai jotka on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella.

6 §. Suomalaisen tekemä rikos

Kansainvälisen rikosoikeuden periaatteena on, että valtio joko luovuttaa rikoksentehtäjän tuomittavaksi toiseen valtioon tai rankaisee tätä itse. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain mukaan Suomen kansalaista ei luovuteta tuomittavaksi toiseen valtioon. Myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa on Suomen kansalaisen luovuttamiselle asetettu rajoituksia. Tämän vuoksi Suomen rikosoikeuden soveltamisala on ulotettava suomalaisten maamme ulkopuolella tekemiin rikoksiin.

Aktiivisen persoonallisuuseriaatteen soveltamiselle ehdotetaan *1 momentissa* erilaisia edellytyksiä sen mukaan, missä rikos on tehty. Kun rikos on tehty toisen valtion alueella, vaadittaisiin 11 §:n mukaan, että teko on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Tämä johtuu kansainvälisen oikeuden periaatteista. Valtio, jossa teko on tehty, voisi pitää sisäisiin asioihinsa puuttumisena sitä, että Suomi tuomitsisi rangaistuksen teosta, joka tuon valtion lain mukaan ei ole rikos. Kansalaisen kuuliaisuusvelvollisuutta oman maansa lainsäädäntöä kohtaan toisen valtion alueella oleskeltaessa ei ole syytä tällä tavoin korostaa, vaan toimintaa on syytä arvioida rikosoikeudellisesti ensisijaisesti tekopaikan lainsäädännön perusteella. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus vastaa pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusta.

Mikäli rikos on tehty alueella, joka ei kuulu millekään valtiolle, rangaistaisiin siitä Suomen lain mukaan vain silloin, kun siitä voi seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Millekään valtiolle kuulumattomia alueita ovat ainakin aava meri ja Etelämannen. Rikosoikeuden soveltamisalan ulottamista Suomen ulkopuolelle ei voida tällaisissa tapauksissa pitää perusteltuna muissa kuin vakavahkoissa rikoksissa. Myös pohjoismainen rikosoikeuskomitea esitti harkittavaksi, tuleeko rikosten, joista ei voi seurata ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai lyhyt

vapausrangaistus, kuulua rikosoikeuden soveltamisalaan silloin, kun ne on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella.

Kansalaisuuden kannalta ratkaiseva ajankohta on *2 momentin* mukaan rikoksen teko hetki tai oikeudenkäynnin alkamisajankohta. Tarkoitus on, että tekijä ei voisi välttyä rikosoikeudelliselta vastuulta vaihtamalla rikoksen teko hetken jälkeen kansalaisuuttaan. Ongelmia voisi syntyä tilanteissa, joissa tekijä on rikoksen teko hetken ja oikeudenkäynnin alkamisen välisenä aikana saanut Suomen kansalaisuuden. Tällainen henkilö rinnastetaan ehdotuksessa henkilöön, joka on ollut teko hetkellä Suomen kansalainen, koska rikoksen jälkeen kansalaisuuden saaneen henkilön luovuttamisesta päätetään samoilla perusteilla kuin muunkin Suomen kansalaisen. Suomen kansalaisuuden saaneella on sitä paitsi yleensä läheisemmät liittymäkohdat Suomeen kuin rikoksen tekopaikkaan. Säännös vastaa Ruotsin nykyistä lakia ja pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusta.

Pykälän *3 momentin 1 kohdassa* rinnastetaan rikoksen teko hetkellä tai oikeudenkäynnin alkaessa Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt Suomen kansalaisiin. Tämä pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suosituksen mukainen rinnastus perustuu siihen, että tällaisella henkilöllä on kansalaisuudesta riippumatta yleensä läheisemmät liittymäkohdat Suomeen kuin siihen valtioon, missä rikos on tehty. Samoin kuin 5 §:ssä, tässäkin pykälässä Suomessa pysyvästi asuvalla ulkomaalaisella tarkoitetaan sellaista ulkomaalaista, joka on asettunut Suomeen asumaan muuten kuin tilapäisesti. Tilapäisen ja pysyvän asuminen rajanvedossa tulkintaperusteina voidaan käyttää ulkomaalaislain ja kotikuntalain säännöksiä.

Momentin 2 kohdassa Suomen kansalaisen rinnastetaan henkilö, joka on oikeudenkäynnin alkaessa toisen pohjoismaan kansalainen tai asuu pysyvästi jossakin pohjoismaassa. Pohjoismaat ovat liittyessään eräisiin kansainvälisiin sopimuksiin, kuten rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 32/71), ilmoittaneet rinnastavansa omiin kansalaisiinsa toisen pohjoismaan kansalaiset ja jossakin pohjoismaassa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset. Kohta vastaa sisällöltään Islannin, Ruotsin ja Tanskan nykyistä lakia, ja vastaavanlainen säännös on pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suosituksen mu-

kaisesti ehdotettu otettavaksi myös Norjan lakiin.

7 §. *Kansainvälinen rikos*

Kansainvälisen rikosoikeuden merkitys on kasvanut jatkuvasti. Erityisesti kansainvälisten sopimusten avulla on laajennettu valtioiden välistä yhteistyötä pyrittäessä torjumaan vakavaa kansainvälistä rikollisuutta.

Useat kansainväliset sopimukset edellyttävät, että niihin liittyneet valtiot laajentavat rikosoikeutensa soveltamisalan koskemaan sopimuksessa määriteltyjä tekoja niiden vaatimassa laajuudessa. Osa kansainvälisistä sopimuksista määrää, että niiden määrittelemät teot ovat universaaliperiaatteen alaisia.

Voimassa olevan rikoslain 1 luvun 3 §:n 2 momentissa luetellaan tyhjentävästi, mihin rikoksiin sovelletaan universaaliperiaatetta. Tämä luettelo ei ilmeisesti täysin vastaa Suomen solmimia kansainvälisiä sopimuksia. Ensinnäkin kaikki ne sopimukset, jotka koskevat siinä mainittuja maailmanrikoksia, kansainvälisiä rikoksia laajassa mielessä, eivät edellytä universaaliperiaatetta. Sotarikoksia ja ihmisoikeuksien loukkaamista koskevat niin sanotut Geneven sopimukset (SopS 8/55) määrittelevät maailmanrikoksiksi vain sopimuksissa tarkemmin kuvatut törkeät rikokset, kun taas rikoslain 13 luvun säännökset soveltuvat lievempiinkin teko-tyypeihin. On ilmeistä, että Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa on tässä tapauksessa laajennettu perusteettomasti. Toisaalta luettelosta puuttuu rikoksia, joita koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa tuomiovaltakysymykset on säädelty jokseenkin samalla tavoin kuin luettelossa mainituissa rikoksissa. On siis olemassa vaara, että Suomi rikoo kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan.

Rikosoikeuden täsmällisyysvaatimuksen kannalta nykyinen lainsäädäntötekniikka olisi perusteltu. Universaaliperiaatteen piiriin kuuluvien rikosten luuttelemista laissa on kuitenkin pidettävä lakiteknisesti liian monimutkaisena. Kansainvälisen rikosoikeuden kehittyminen on varsin ripeätä ja uusia sopimuksia valmistellaan ja solmitaan jatkuvasti. Tämän vuoksi lain tasoisen tyhjentävän luettelon pitäminen ajan tasalla olisi hankalaa.

Toinen mahdollisuus säännellä universaaliperiaate olisi käyttää yleislauseketta. Tällaisen säännöksen haittana ovat kuitenkin vaikeudet lain soveltamisessa, eikä sitä voida pitää myöskään rikosoikeudellisen legaliteet-

tiperiaatteen kannalta hyväksyttävänä. Myös erilaisia luetteloinnin ja yleislausekkeen yhdistelmiä on käytetty eräiden maiden rikoslainsäädännössä.

Pohjoismaisen rikosoikeuskomitea on suositellut soveltamisalasäännösten muotoilemista siten, että jo kansallisesta lainsäädännöstä selviää, mihin rikoksiin universaaliperiaatetta sovelletaan. Komitean mukaan rikoslaissa voidaan käyttää myös yleislauseketta, jos sitä täydennetään yksityiskohtaisen teko luettelon sisältävillä soveltamismääräyksillä.

Ehdotuksessa on pyritty pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusten mukaisesti yhdistämään toisaalta legaliteettiperiaatteen ja toisaalta tarkoituksenmukaisuuden asettamat vaatimukset. Pykälään sijoitettaisiin vain yleislauseke siitä, että kansainväliseen rikokseen sovelletaan tekopaikan laista riippumatta Suomen lakia. Säännöstä täydennettäisiin asetuksella, jossa luuteltaisiin tyhjentävästi ne sopimukset ja rikokset, joihin Suomen lainsäädäntöä voidaan soveltaa universaaliperiaatteen nojalla. Tällainen lainsäädäntötekniikka mahdollistaa lainsäädännön joustavan muuttamisen kansainvälisen oikeuden asettamien vaatimusten mukaisesti. Toisaalta universaaliperiaatteen alaisten rikosten täydellinen luettelo asetuksen tasoisessa säännöksessä vastaa rikosoikeudellisten periaatteiden asettamia vaatimuksia.

Kansainvälisissä sopimuksissa ei aina ilmaista yksiselitteisesti, onko sopimuksen alaan kuuluvien rikoksiin tarkoitus soveltaa universaaliperiaatetta. Useat sopimukset edellyttävät kuitenkin, että sopimusvaltion on toisen sopimusvaltion pyynnöstä joko luovutettava rikosentekijä tähän valtioon tuomittavaksi tai tuomittava hänet omien lakiansa mukaan. Tällainen sopimusvelvoite voisi aiheuttaa vaikeuksia ensinnäkin silloin, kun kansainvälisestä rikoksesta epäilty on Suomen kansalainen, jota ei voimassa olevan luovutuslainsäädännön mukaan voida luovuttaa. Jos esimerkiksi Suomen kansalainen olisi tehnyt kansainvälisen rikoksen sellaisen valtion alueella, jossa teko ei olisi rangaistava, ei ehdotuksen 6 ja 11 §:ssä asetettu kaksoisrangaistavuuden vaatimus täytyisi eikä aktiivista persoonallisuusperiaatetta voitaisi soveltaa.

Lisäksi eräiden sopimusten mukaan muukin valtio kuin se, jossa rikos on tehty, saa pyytää rikosentekijää luovutettavaksi. Jos luovutuspyyntöön ei jostakin syystä voida

suostua, on Suomen luovuttamisen sijasta itse tuomittava tällainen rikoksentehtäjä. Ehdotetussa 8 §:ssä omaksutun järjestelyn mukaan tulee Suomen rikosoikeus sovellettavaksi kuitenkin vain silloin, kun tekopaikan valtio pyytää luovuttamista. Jotta Suomi voisi tämäntapaisissa tilanteissa täyttää sopimusvelvoitteensa, on universaaliperiaatetta sovellettava. Siksi asetukseen sijoitettavaan luetteloon tulisi ottaa mukaan myös tämän tyyppiset sopimukset ja niissä tarkoitetut rikokset.

Tämän esityksen liitteenä 2 on luonnos asetukseksi rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta. Siitä käy ilmi, mihin sopimuksiin ja rikoksiin Suomen rikoslakia sovellettaisiin tekopaikan laista riippumatta. Asetus vastaa sisällöltään pohjoismaisen rikosoikeuskomitean mietinnössä esitettyä vastaavaa luetteloa.

Kansainvälisen tapaoikeuden nojalla valtiot ovat oikeutettuja rankaisemaan tietyistä rikoksista riippumatta rikoksen tekijän kansallisuudesta, rikoksen tekopaikasta tai rikoksen kohteesta. Mitkä rikokset ovat kansainvälisiä rikoksia sanan varsinaisessa merkityksessä eli kansainoikeusrikoksia, on epäselvää. Suurehko yksimielisyys vallitsee siitä, että merirosvous, sotarikokset sekä eräät rikokset ihmisyyttä vastaan ovat sellaisia. Nämä rikokset ovat universaaliperiaatteen alaisia suoraan kansainvälisen tapaoikeuden nojalla, eikä niiden rankaiseminen edellytä kansainvälisiä sopimuksia tai kansallista rikoslainsäädäntöä. Niistä ei tähän lakiehdotukseen ole sisällytetty säännöstä.

8 §. *Muu Suomen ulkopuolella tehty rikos*

Sijaislainkäytön periaatteen mukaan rikokseen voidaan soveltaa rikoksentehtäjän oleskeluvaltion rikoslainsäädäntöä, vaikka rikoksella ei ole muuta liittymäkohtaa tähän valtioon eikä mikään tämän luvun 1—7 §:n säännöksistä sovellu siihen. Valtio, jolla ei ole varsinaista liittymäkohtaa rikolliseen tekoon, soveltaa rangaistussäännöksiään, koska rikoksentehtäjä muuten voisi vapautua rangaistuksesta. Kyse voi olla siitä, että hänen luovuttamisensa tekopaikan valtioon ei ole mahdollista tai sitä ei pidetä tarkoituksenmukaisena, tai siitä, että tekovaltio on pyytänyt rikoksen käsittelemistä. Kyseessä on siis eräänlaisen kansainvälisen oikeusavun muoto. Tällaista menettelyä edellyttävät eräät

kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on liittynyt. Esimerkkeinä voidaan mainita kansainvälistä suojelua nauttavia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskeva yleissopimus (SopS 63/78) ja kansainvälinen yleissopimus panttivankien ottamista vastaan (SopS 38/83).

Nykyisen rikoslain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan sijaislainkäytön periaatteen soveltamista rajoittaa ainoastaan kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Ehdotetussa pykälässä asetetaan muitakin rajoituksia, ja säännös rajoittaisi tältä osin Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa nykyisestä pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusten mukaisesti.

Luvun 11 §:n mukaan tämän pykälän soveltamisen edellytyksenä on aina, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus on täyttynyt. Lisäksi 8 §:ssä vaaditaan, että se valtio, jossa rikos on tehty, on esittänyt pyynnön rikoksen syytteen panosta tai rikoksentehtäjän luovuttamisesta. Suomi ei siis ryhtyisi oma-aloitteisesti rankaisemaan ulkomailla tehdyistä rikoksista tällaisissa tapauksissa.

Vieraan valtion viranomaisen esittämä syyttämispyyntö voi perustua kansainväliseen monenväliseen sopimukseen tai bilateraaliseen sopimukseen. Suomi on liittynyt keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 30/81). Keskinäisen yhteistyön helpottamiseksi pohjoismaiden korkeimmat syyttäjäviranomaiset ovat vuonna 1970 sopineet menettelystä syytteen nostamisesta toisessa pohjoismaassa kuin missä rikos on tehty. Sopimus ei ole valtiosopimus, eikä sitä ole saatettu valtion sisäisesti voimaan. Nykyinen rikoslain 1 luvun 6 §:n 3 kohta on kuitenkin ollut mainitun sopimuksen perustana. Kahdenkeskisiä syyttämismenettelyä sääteleviä sopimuksia Suomi on solminut Puolan, Unkarin ja Neuvostoliiton kanssa, joista viimeksi mainittu on voimassa Venäjän kanssa.

Suomen ulkopuolella tehty rikos voi tulla täällä käsiteltäväksi myös sillä perusteella, että valtio, jossa rikos on tehty, on pyytänyt rikoksentehtäjän luovuttamista, mutta pyyntöön ei ole suostuttu. Rikoksentehtäjä on siten ensi sijassa luovutettava, syytteen nostaminen suomalaisessa tuomioistuimessa on toissijainen mahdollisuus. Rikoksentehtäjän luovuttaminen voi perustua lakiin tai sopimukseen. Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan euroop-

palaiseen yleissopimukseen (SopS 33/71) ja kahdenvälisiä luovutus sopimuksia on solmittu usean valtion kanssa.

Eräiden kansainvälisiä rikoksia koskevien sopimusten mukaan luovutuspyynnön voi tehdä jokin muukin valtio kuin se, jonka alueella rikos on tehty. Tämän pykälän soveltaminen edellyttää luovutuspyyntöä nimenomaan tekopaikan valtiolta. Kansainvälisten sopimusten asettamat vaatimukset on otettu huomioon luvun 7 §:ssä.

Kaksoisrangaistavuuden ja syyttämisen tai luovutuspyynnön lisäksi edellytetään, että rikoksesta voi Suomen lain mukaan seurata yli kuuden kuukauden vapausrangaistus. Tällainen rajoitus sulkee säännöksen alaisuudesta Suomen ulkopuolella tehtyt rikokset, joihin ei ole niiden vähäisyyden vuoksi syytä käyttää suomalaisten viranomaisten voimavaroja.

9 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuu otettiin Suomessa käyttöön 1 päivänä syyskuuta 1995 voimaan tulleella lailla rikoslain muuttamisesta. Tämä on otettava huomioon myös rikosoikeuden soveltamisalassäännöksissä.

Yhteisöjen toiminta on nopeasti kansainvälistymässä. Monet yritykset toimivat useammassa kuin yhdessä maassa ja niiden taloudellinen toiminta pyritään sijoittamaan liiketaloudellisesti edulliselle alueelle. Tämä kehityspiirre on otettava huomioon myös rikoslainsäädännössä. Näistä syistä on tarpeen, että rikosoikeuden soveltamisalaa laajennetaan siten, että suomalaiset tuomioistuimet ovat toimivaltaisia tuomitsemaan yhteisörangaistuksiin ulkomailla tehdyistä rikoksista. Pykälässä ehdotetaankin säädettäväksi, että myös oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan, jos rikoksen tekijän tekoon sovelletaan Suomen lakia tämän luvun mukaan.

Ehdotettu säännös on tarpeen, jottei yhteisö, jonka toiminnassa rikos on tehty, välttäisi rikosoikeudellista vastuutaan pelkästään siksi, että rikos on tehty ulkomailla. Yhteisöjen rikosoikeudellinen vastuu perustuu niiden puolesta tai hyväksi rikoksen tehneiden ihmisten tekoihin tai laiminlyönteihin. Niissä tapauksissa, joissa luonnollinen henkilö voidaan tuomita rangaistukseen suomalaisessa tuomioistuimessa, voidaan siis myös oikeushenkilölle määrätä rangaistus Suomen

lain mukaan, jos rikos on sellainen, josta oikeushenkilö Suomen lain mukaan voidaan asettaa rangaistusvastuuseen.

Pohjoismainen rikosoikeuskomitea viittasi mietinnössään siihen, että pohjoismaiden säännökset oikeushenkilöiden rangaistusvastuusta poikkeavat lähtökohdiltaan toisistaan, eikä siksi antanut suositusta rikosoikeuden soveltamisesta ulkomailla tehtyihin yhteisörikkisiin.

10 §. Rikoksen tekopaikka

Luvun säännöksissä puhutaan Suomessa tehdystä rikoksesta ja Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta. Aina ei ole selvää, missä rikos on katsottava tehdyksi. Siksi tässä pykälässä ehdotetaan nykyisen 1 luvun 4 §:n tapaan säädettäväksi, mitä on pidettävä rikoksen tekopaikkana. Säännös on kirjoitettu nykyistä seikkaperäisemmäksi, ja sen sisältö vastaa pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suosituksia.

Pykälän 1 momentissa määritellään rikoksen tekopaikka aktiivisella toiminnalla tehdyissä rikoksissa samalla tavoin kuin nykyisinkin voimassa olevassa rikoslaissa. Rikoksen tekopaikka on sekä se, missä teko suoritettiin, että se, missä tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Mikäli teko tehdään yhdessä ja sen seuraus ilmenee toisessa valtiossa, on perusteltua, että molemmat valtiot ovat toimivaltaisia. Rikos katsotaan siis tehdyksi Suomessa sekä silloin, kun teko on tehty Suomessa, että silloin, kun seuraus ilmenee Suomessa. Seurauksella on merkitystä rikoksen tekopaikan kannalta vain niissä tapauksissa, joissa se kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön.

Nykyisessä rikoslaissa ei ole erityistä säännöstä laiminlyöntirikosten tekopaikasta. Tällainen säännös on selvyuden vuoksi tarpeen. Laiminlyöntirikoksissa tekopaikkana pidettäisiin sitä paikkaa, jossa tekijän olisi pitänyt toimia. Jos laiminlyöntirikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää seurauksen syntymistä, tekopaikkana pidettäisiin aktiivisella toiminnalla tehtyjen rikosten tavoin myös seurauksen ilmenemispaiikkaa. Laiminlyöntirikos olisi siis tehty Suomessa, jos tekijän olisi pitänyt toimia täällä tai jos tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmenee täällä.

Rikoksen tekopaikkana saattaa tulla kysy-

mykseen useampi valtio myös, kun rikos tehdään radio- tai televisiolähetysten välityksellä. Pohjoismainen rikosoikeuskomitea on suositellut, että pohjoismaat tällaisten tapausten varalta sopisivat rikoksen tekopaikan määrittelystä ja rikosoikeuden soveltamisalasta. Kun tällaista sopimusta ei vielä ole tehty ja kun asiaa koskevat säännökset ilmeisesti olisi sijoitettava rikoslain ulkopuoliseen lainsäädäntöön, ei tähän esitykseen ole otettu säännöstä tällaisten rikosten tekopaikasta.

Rikoksen yrityksen tekopaikka määritellään 2 *momentissa* samojen näkökohtien perusteella kuin täytetyn rikoksen. Tekopaikka on pääsäännön mukaan paikka, missä yritykseen jäänyt teko suoritettiin. Vaihtoehtoisesti tekopaikka olisi se, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus olisi ilmennyt. Seurauksen ilmenemispaiikkaa arvioitaessa kriteerinä olisi toisaalta objektiivinen, jälkikäteinen todennäköisyysarvostelma ja toisaalta tekijän subjektiivinen käsitys. Tekijän käsityksen huomioon ottaminen on tässä tarpeen, jottei tekijän Suomeen tarkoitaman seurauksen sattumanvarainen tapahtuminen Suomen ulkopuolella veisi rikosta pois Suomen lain alaisuudesta. Jos rikoksen tekijä on esimerkiksi tarkoittanut surmata uhrinsa Suomeen matkalla olevaan junaan sijoittamallaan aikapommilla, jonka pitäisi räjähtää Suomessa, on perusteltua pitää rikoksen tekopaikkana Suomea, vaikka pommi junan myöhästymisen takia räjähtäisikin vieraan valtion alueella.

Rikokseen osallisista on 3 *momenttiin* otettu erityinen säännös. Sen mukaan yllyttäjän ja avunantajan rikos katsottaisiin tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikosentekijän rikos katsotaan tehdyksi. Nykyisessä laissa ei ole säännöstä osallisuusteon tekopaikasta, mutta Suomen rikosoikeuden on katsottu tässä suhteessa omaksuneen niin sanotun aksessorisuuden periaatteen, jonka mukaan osallisuuden rangaistavuus on riippuvainen pääteon rangaistavuudesta. Ehdotuksen mukaan osallisuusteon tekopaikalle annettaisiin kuitenkin itsenäinen merkitys vaihtoehtoisena tekopaikkana.

Sen varalta, että rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, on 4 *momentissa* täydentävä säännös. Mikäli tällaisessa tilanteessa on perusteltua syytä olettaa, että rikos on tehty Suomessa, Suomea pidetään rikoksen tekopaikkana.

11 §. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Voimassa oleva laki edellyttää vain rajoitetusti kaksoisrangaistavuutta eli sitä, että teon on oltava rangaistava sekä tekopaikan lain että Suomen lain mukaan. Kaksoisrangaistavuuden vaatimus ehdotetaan ulotettavaksi selvästi nykyistä useampiin tapauksiin. Kaksoisrangaistavuutta vaadittaisiin vieraan valtion alueella tehtyjen rikosten rankaisemiseen Suomessa silloin, kun ne eivät kohdistu Suomeen, eivät ole virka- tai sotilasrikoksia tai kansainvälisiä rikoksia eivätkä myöskään liity suomalaiseen alukseen. Ehdotus merkitsee Suomen rikosoikeuden soveltamisalan supistamista.

Kansainvälisen oikeuden mukaan suvereeni valtio on ensisijaisesti tuomiovaltainen alueellaan tehdyissä rikoksissa. Jos toinen valtio tuomitsee rangaistuksen teosta, joka tekopaikan lain mukaan ei ole rikos, merkitsee tämä jonkinasteista puuttumista tekovaltion sisäisiin asioihin. Siten kansainvälisen oikeuden suvereenisuusperiaate puoltaa kaksoisrangaistavuuden vaatimusta.

Myös Suomelle on tärkeää, ettei maamme sisäisiin asioihin puututa. Monien maiden lainsäädännössä on ankarastikin rangaistavia tekoja, joita suomalaisen oikeuskäsityksen mukaan ei pidetä rikoksina. Jos Suomessa tehdystä, meidän lakiemme mukaan luvallista teosta tuomittaisiin rangaistus ulkomaille, se loukkaisi suomalaista oikeuskäsitystä ja Suomen suvereniteettia. Suomen etujen mukaista on tällaisessa tapauksessa vaatia Suomen lain huomioon ottamista eli kaksoisrangaistavuutta. Tällaista vaatimusta on vaikea esittää vieraalle valtiolle, ellei Suomi ole omassa lainsäädännössään noudattanut samaa periaatetta.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus on perusteltavissa myös rikosentekijän kannalta. Sen on usein katsottu olevan johdettavissa legaliteettiperiaatteesta. Tekijän pitäisi nimittäin periaatteessa aina pystyä arvioimaan tekonsa rikosoikeudelliset seuraukset. Tätä hänen on vaikea tehdä, jos hänet voitaisiin tuomita rangaistukseen toisessa valtiossa tekopaikan laista riippumatta. Useimmat rangaistussäännökset ovat kansallisesti rajoittamattomia, ja valtion kansalaisten voitaisiin katsoa olevan velvollisia noudattamaan oman maansa lakeja myös ulkomaille.

Tällainen käsitys ei kuitenkaan nykyään ole realistinen eikä vastaa todellisuutta. Lähtökohtana voidaan pitää, että jokaisen on

noudatettava ensisijaisesti olinpaikkansa rikosoikeudellisia normeja. Siksi pykälässä edellytetään kaksoisrangaistavuutta, kun kyseessä on 6 §:ssä tarkoitettu suomalaisen vieraassa valtiossa tekemä rikos. Samanlainen vaatimus on muiden Pohjoismaiden rikoslaeissa, ja sitä on suosittanut myös pohjoismaisen rikosoikeuskomitea.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus koskisi myös 5 §:ssä säänneltyä suomalaiseen kohdistunutta rikosta. Yksityisten intressien on katsottava yleensä saavan riittävän tehokasta suojaa tekopaikassa voimassa olevien rangaistussäännösten avulla. Nykyisin tässä tapauksessa ei edellytetä kaksoisrangaistavuutta, joten ehdotus merkitsisi rikosoikeuden soveltamisalan supistamista. Tällä tavoin soveltamisalasäännöksemme vastaisivat tarkemmin muiden pohjoismaiden rikoslainsäädäntöä ja pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusta.

Kolmanneksi kaksoisrangaistavuutta vaadittaisiin 8 §:ssä säännellyssä muussa Suomen ulkopuolella tehdyssä rikoksessa. Kansainvälisen rikosoikeudellisen oikeusavun yhteydessä tämä vaatimus on luonnollinen. Aktiivisen ja passiivisen persoonallisuusperiaatteen nojalla rikoksella on vahva liittymäkohta tuomiovaltaa käyttävään valtioon ja kaksoisrangaistavuuden vaatimuksella on soveltamisalaa rajoittava merkitys. Tilanne on kuitenkin toinen 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa ja kaksoisrangaistavuudella voidaan sanoa olevan soveltamisalan perustava vaikutus.

Kaksoisrangaistavuus tarkoittaisi pykälän mukaan sitä, että teon on oltava rangaistava sekä Suomen että tekovaltion lain mukaan. Rikoslakiprojektin ehdotuksen mukaan teko-tyypin tai teon rangaistavuus sinänsä ei olisi riittänyt täyttämään kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, vaan rikoksentekijä olisi pitänyt voida tuomita rangaistukseen samasta teosta myös tekopaikan lain mukaan. Koska tällaisen konkreettisen kaksoisrangaistavuuden näyttäminen toteen oikeudenkäynnissä olisi kuitenkin hankalaa, pykälässä on päädytty lievempään ratkaisuun.

Kun kaksoisrangaistavuus on rangaistavuuden edellytys, syyttäjän asiana on näyttää se toteen. Syyttäjän on siten osoitettava, että teko on rangaistava myös tekopaikalla voimassa olevan lain mukaan. Useimmissa tapauksissa tällainen näyttö hankitaan oikeuskanslerinvirastossa syytemääräyksen antamista harkittaessa.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttyminen ratkaistaan lievemman lain periaatteen mukaisesti, eli jos tekopaikan lakia on teon ja tuomitsemisen välillä muutettu, noudatetaan lievempää lakia.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi, ettei Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta, kuin mitä tekopaikan laissa on säädetty. Ratkaiseva on teosta säädetty rangaistusmaksimi. Huomioon on otettava sellaiset rikokseen liittyvät olosuhteet, jotka tekopaikan lain mukaan vaikuttavat rangaistusasteikkoon. Jos rikos olisi jonkin tekopaikan laissa säädetyn perusteen mukaan esimerkiksi perusasteikkoa lievemmin rangaistava, muodostaa lievempi asteikko rajan Suomessa tuomittavalle rangaistukselle, vaikka vastavaa seikkaa Suomen lain mukaan ei pidettäisikään rangaistusta lieventävänä perusteena. Mikäli rikoksentekijälle määrätään useammanlaisia rikosoikeudellisia seuraamuksia, on kunkin sanktion osalta erikseen valittava korkeintaan ankarin mahdollinen.

12 §. Oikeuskanslerin syytemääräys

Soveltamisalaa koskevat säännökset mahdollistavat Suomen rikosoikeuden soveltamisen varsin laajalti. Tästä seuraa, että ne koskevat myös sellaisia tapauksia, jotka eivät kovin läheisesti liity Suomeen. Ennen kaikkea tällaisia ovat ulkomailla tehty rikokset, mutta myös eräät rikokset, joiden ainoa liittymäkohta Suomeen on se, että ne on tehty Suomen aluevesillä tai ilmatilassa. Näihin tapauksiin soveltuvat useimmiten myös jonkin vieraan valtion rikosoikeudelliset normit, ja positiivinen tuomiovaltaristiriita Suomen ja yhden tai useamman muun valtion tuomioistuinten kesken on mahdollinen. Sen vuoksi tarvitaan menettely, jossa tapauksittain harkitaan, onko rangaistusvaatimuksen esittäminen Suomessa tarkoituksenmukaista.

Pykälässä ehdotetaan, että tämä tarkoituksenmukaisuusharkinta keskitetään nykyiseen tapaan ylimmälle syyttäjäviranomaiselle eli oikeuskanslerille. Täten turvataan ratkaisujen yhdenmukaisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Ehdotettu säännös ei ole materiaallinen soveltamisalanormi, vaan prosessuaalinen, syytteen nostamista koskeva säännös. On kuitenkin huomattava, että se koskee myös asianomistajan oikeutta nostaa syyte suomalaisessa tuomioistuimessa.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa asetetaan pääsäännöksi, että oikeuskanslerin syytemää-

räys on edellytyksenä rikosasian käsittelylle Suomessa, jos rikos on tehty ulkomailla. Näissä tapauksissa syytemääräysmenettely on tarpeellinen, jotta kansainvälisen oikeuden normit valtioiden suvereenisuudesta ja mahdolliset kompetenssiristiriidat tulisivat huomioon otetuiksi ennen suomalaista tuomioistuinkäsittelyä.

Luvun ehdotetun 1 §:n perusteella Suomen rikosoikeutta sovelletaan rikoksiin, jotka on tehty Suomessa, eikä Suomessa tehdyn rikoksen osalta tavallisesti vaadita oikeuskanslerin syytemääräystä. Kun rikos on tehty ulkomaissa aluksessa tai ilma-aluksessa Suomen aluevesillä tai ilmatilassa, on rikosoikeuden soveltuvuutta kuitenkin kansainvälisin sopimuksin rajoitettu. Rantavaltiota tai valtiolla, jonka ilmatilassa rikos on tehty, on tällaisissa tapauksissa oikeus rangaista, jos teolla loukataan sen oikeuksia. Rajoitusten asianmukaiseksi ja joustavaksi huomioon ottamiseksi säädettäisiin *1 momentin 2 kohdassa*, että oikeuskanslerin syytemääräys on tarpeen, jos ulkomaalainen on tehnyt rikoksen ulkomaissa aluksessa sen ollessa Suomen aluevesillä tai ilma-aluksessa sen ollessa Suomen ilmatilassa, jollei rikos ole kohdistunut Suomeen tai luvun 5 §:ssä tarkoitettuun tahoon. Säännös vastaa pohjoismaisen rikosoikeuskomitean suositusta.

Pääsäännön mukaan ulkomailla tehtyä rikosta ei siis saa käsitellä Suomessa ilman oikeuskanslerin määräystä. Eräissä tapauksissa on kuitenkin syytä poiketa tästä säännöstä. Näistä poikkeuksista säädettäisiin pykälän *2 momentissa*. Momentin *1 kohdassa* säädettäisiin, ettei oikeuskanslerin syytemääräystä tarvita, jos rikoksenteijä on Suomen kansalainen tai henkilö, joka 6 §:n mukaan rinnastetaan Suomen kansalaiseen ja rikos on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen tai suomalaisen yhteisöön. Ehdotus poikkeaa nykyisestä rikoslain 1 luvun 6 §:n 2 kohdasta siten, että se koskee Suomen kansalaisten lisäksi heihin rinnastettavia rikoksenteijöitä ja myös Suomessa pysyvästi asuviin ulkomaalaisiin kohdistuvia rikoksia. Nämä muutokset ovat johdonmukainen seuraus luvun 5 ja 6 §:n säännöksistä.

Näissä tapauksissa rikoksenteijällä ja rikoksen kohteella on kansainvälisesti yleisesti tunnustetut liittymäkohdat Suomeen. Valtioilla on katsottu olevan oikeus ulottaa rikosoikeudellisten säännösten soveltamisala alueensa ulkopuolelle rangaistakseen tai suojel-

lakseen kansalaisiaan sekä turvatakseen omia ja yksityisten intressejä. Tästä syystä 1 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa syyteharkinta ei edellytä sellaista erityisten olosuhteiden huomioonottamista, joka vaatisi oikeuskanslerin päätöstä. Vaatimus oikeuskanslerin syytemääräyksestä rajoittaa myös asianomistajan syyteoikeutta, jonka rajoittamiseen on suhtauduttava varauksellisesti silloin, kun kansainvälinen oikeus ei sitä edellytä.

Momentin *2 kohdan* mukaan oikeuskanslerin syytemääräystä ei tarvita, kun rikos on tehty jossakin pohjoismaassa ja tekopaikan asianomainen virallinen syyttäjä on esittänyt syyttämispyyntö. Säännös perustuu pohjoismaiseen syyttäjäsopimukseen ja nykyisessä rikoslaisessa on sitä vastaava säännös. Syyttämissopimus on tarkoitettu edistämään joustavaa yhteistyötä rikosoikeuden alalla, ja syytemääräysmenettely olisi ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Kohdassa ei enää mainita kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, koska se on otettu huomioon luvun 11 §:ssä.

Momentin *3 kohdassa* oikeuskanslerin syytemääräystä vaativien rikosten joukosta suljetaan pois rikokset, jotka on tehty suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa sen ollessa aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella tai ilma-aluksen ollessa tällaisen alueen ilmatilassa. Näissä tapauksissa oikeuskanslerin syytemääräystä ei vaadita, koska rikoksen liittymäkohdat Suomeen ovat vahvat eivätkä kompetenssiristiriidat ole todennäköisiä. Säännös poikkeaa nykyisestä laista siten, että rikoksenteoppaikkana voi olla vain millekään valtiolle kuulumaton alue ja että rikoksenteijä voi olla kuka tahansa.

Oikeuskanslerin syytemääräys ei olisi *4 kohdan* mukaan tarpeen silloin, kun rikos on tehty aluksessa tai ilma-aluksessa, joka on säännöllisessä liikenteessä Suomessa tai Suomen ja toisen pohjoismaan välillä. Vastaavaa säännöstä ei ole nykyisessä laissa. Se on tarpeen, koska 3 kohta ei koske toisen valtion alueella tai sen yläpuolella tehtyjä rikoksia eikä myöskään muussa kuin suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyjä rikoksia. Pohjoismainen yhteistyö edellyttää tässäkin tapauksessa joustavaa syyttämismenettelyä, jota myös pohjoismainen rikosoikeuskomitea on suositellut.

Oikeuskanslerin syytemääräystä ei *5 kohdan* mukaan tarvittaisi, jos rikos on käsiteltävä sotilasoikeudenkäyntilain mukaisesti. Kohta vastaa nykyistä rikoslain 1 luvun

6 §:n 2 momenttia. Ehdotetun 4 §:n 2 momentin mukaan 45 luvun säännösten alaisen henkilön maamme ulkopuolella tekemään sotilasrikokseen sovelletaan Suomen lakia. Nämä rikokset käsitellään sotilasoikeudenkäyntilain mukaisesti. Varsinaisten sotilasrikosten lisäksi sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentin mukaan syyte sotilasta vastaan myös eräistä muista, rikoslaissa rangaistavaksi säädettyistä teoista, jos rikos on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. Vastaavasti myös rajavartiolaitoksessa tai valvontajoukoissa palvelevien tekemät sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 ja 3 momentissa mainitut rikokset käsitellään sotilasoikeudenkäyntiasiana.

Sotilasoikeudenkäyntilain mukaan käsiteltäville rikosasioille on ominaista sotilasalan asiantuntemuksen tarve. Kurinpitomenettelyn käytöstä ja asian vireillepanosta päättävät sotilasviranomaiset, rajavartiolaitoksessa palvelevan osalta rajavartiolaitoksen esikunta ja suomalaisissa valvontajoukoissa palvelevan osalta puolustusministeriö. Syyteharkinnan ominaispiirteiden vuoksi on tarkoituksenmukaista, ettei näissä asioissa vaadita oikeuskanslerin syytemääräystä.

Momentin 6 kohdan mukaan oikeuskanslerin syytemääräystä ei tarvittaisi silloin, kun tasavallan presidentti tai eduskunta päättää syytteen nostamisesta. Kohta vastaa sisällöltään nykyistä rikoslain 1 luvun 8 §:ää. Kun syytteen nostaminen on jätetty tasavallan presidentin tai eduskunnan päätettäväksi, päätökseen liittyy valtiosääntöoikeudellisia ja poliittisia kysymyksiä. Valtion ylintä päätösvaltaa käyttävien ja demokraattisesti valittujen elinten päätösvaltaa ei voida rajoittaa syyttämismääräysmenettelyllä.

Hallitusmuodon 47 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti voi määrätä syytteen nostettavaksi valtioneuvoston jäsentä tai oikeuskansleria vastaan. Eduskunta puolestaan päättää hallitusmuodon 47 §:n 2 momentin mukaan tasavallan presidentin syyttämisestä valtio- tai maanpetoksesta. Samoin valtioneuvoston jäsenen, oikeuskanslerin, eduskunnan oikeusasiamiehen, apulaisoikeuskanslerin ja apulaisoikeusasiamiehen sekä näiden varamiesten syyttämisestä päättää eduskunta valtiopäiväjärjestyksen 13 §:n ja eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin sekä eduskunnan oikeusasiamiehen virkatointen lainmukaisuutta annetun lain mukaisesti.

13 §. Ulkomainen tuomio

Kun valtiot ovat ulottaneet rikosoikeutensa soveltamisalan varsin laajalle, saattaa niiden tuomioistuinten toimivalta rikosasioissa olla päällekkäinen eli syntyä positiivisia kompetenssiristiriitoja. Sama rikosasia voi tulla käsiteltäväksi kahdessa valtiossa.

Ulkomaisella lainvoimaisella tuomiolla ei nykyisen lain mukaan ole rikosasiassa *res judicata* -vaikutusta, eli tuomio ei estä asian käsittelyä suomalaisessa tuomioistuimessa. Jos pohjoismainen tuomioistuin on antanut samassa asiassa lainvoimaisen tuomion, oikeuskanslerin syytemääräys on välttämätön rikoksen käsittelylle. Muussa tapauksessa ei edes tällaista vaatimusta ole asetettu.

Muiden pohjoismaiden lainsäädännössä ulkomaisille tuomioille annetaan suurempi merkitys, ja pohjoismainen rikosoikeuskomitea on suositellut ulkomaisten tuomioiden huomioon ottamista siten kuin eräissä Euroopan neuvoston sopimuksissa on tehty. Vaikka Suomi ei ole liittynyt näihin sopimuksiin, ehdotetaan pykälä kirjoitettavaksi siten, että se vastaisi nykyistä pohjoismaista ja eurooppalaista käytäntöä.

Oikeusturvan kannalta olisi perusteltua, että ulkomaisella lainvoimaisella tuomiolla olisi samanlainen vaikutus kuin Suomessa annetulla tuomiolla, eli että se estäisi saman asian käsittelemisen toiseen kertaan. Ulkomaisia ja kotimaisia tuomioita ei kuitenkaan voida täysin rinnastaa toisiinsa, vaan eräissä tapauksissa rikosasia voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi Suomessa.

Pykälän 1 momentti merkitsee huomattavaa muutosta nykyiseen rikoslain 1 luvun 7 §:ään. Pääsääntö on, että ulkomailla tehtyä rikosta ei saa ottaa suomalaisessa tuomioistuimessa käsiteltäväksi, jos siitä on tekopaikan valtiossa annettu lainvoimainen tuomio. Ulkomaisella tuomiolla on kuitenkin tällainen vaikutus vain, jos juttu on asiallisesti tutkittu, mutta ei jos se on jätetty tutkimatta prosessuaalisesta syystä. Tuomion sisällölle asetetaan myös vaatimuksia. Tuomio estää syytteen nostamisen, jos rikoksesta epäiltyä vastaan nostettu syyte on hylätty tai rikoksenteekijä on jätetty rangaistukseen tuomitsematta. Sama vaikutus on sillä, että tuomittu seuraamus on täytäntöönpantu tai täytäntöönpano on kesken. Tuomio ei sitä vastoin estäisi syytteen nostamista, jos tuomitun seuraamuksen täytäntöönpanoa ei ole edes aloitettu. Myös seuraamuksen raukeaminen tuo-

mioistuinvaltion lain mukaan estää syytteen nostamisen. Raukeaminen voi johtua esimerkiksi vanhentumisesta tai armahduksesta. Nykyisessä säännöksessä oleva ero pohjoismaisten ja muiden ulkomaisten tuomioiden välillä ehdotetaan poistettavaksi.

Momentissa on lisäksi kaksi terminologista täsmennystä voimassa olevaan säännöksen. Nykyinen termi "tuomio" korvattaisiin sanonnalla "lainvoimainen tuomio", jolla tarkoitetaan tuomioistuimen lopullista ratkaisua asiassa. Voimassa olevassa laissa käytetään termiä "rangaistus", ehdotuksessa puolestaan termiä "seuraamus", joka on laajempi. Tällä sanalla tarkoitetaan rikoksen johdosta määrättyä rangaistusta, turvaamistoimenpidettä tai muuta rikosoikeudellista sanktiota tai seuraamusta, joka voi olla myös meillä tuntematon. Säännöksen tarkoituksena on estää rikoksesta syytetyn tai tuomitun kannalta kohtuuton ratkaisu. Säännöksen tarkoitukselta johtuu, että sitä on epäselvissä tapauksissa tulkittava syytetyn eduksi.

Ulkomaisesta lainvoimaisesta tuomiosta huolimatta oikeuskansleri saisi määrätä syytteen nostettavaksi, mikäli kyseessä on *2 momentin* 1—4 kohdassa mainittu tapaus eikä ulkomainen tuomio perustu suomalaisen viranomaisen esittämään pyyntöön. Syytemääräyksen antamista voidaan pitää perusteltuna poikkeuksellisen vakavissa tapauksissa ja kun syytteen nostamiseen on erityinen syy. Uusi käsittely suomalaisessa tuomioistuimessa voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun ulkomaisessa oikeudenkäynnissä ei ole riittävästi otettu huomioon suomalaisia intressejä tai kun kyse on ollut näennäisoikeudenkäynnistä. Lisäksi saattaa olla mahdollista, että rikos on tuomioistuinvaltion etujen mukainen tai jopa tehty sen eduksi, eikä oikeudenkäynti ole siitä syystä puolueeton tai sen lopputulos Suomen kannalta hyväksyttävissä.

Oikeuskanslerin harkintavaltaa rajoitettaisiin nykyisestä. Rikokselta ei nykyään vaadita erityistä liittymäkohtaa Suomeen. Momentissa sitä vastoin luetellaan tapaukset, joissa syytemääräys voidaan antaa. Ne vastaavat rikostuomioiden tunnustamisesta ja oikeudenkäynnin siirtämisestä tehtyjä eurooppalaisia yleissopimuksia.

Momentin *1 kohdan* mukaan syyte voidaan nostaa, jos rikos on kohdistunut Suomeen *3 §:n* mukaan. Valtion erityisen tärkeiden intressien rikosoikeudellisen suojan on oltava tehokas. Ulkomainen rikosoikeudenkäynti ei välttämättä takaa riittävää suojaa

esimerkiksi Suomen valtion itsenäisyydelle, ulkoiselle turvallisuudelle, kansainväliselle asemalle tai valtio- ja yhteiskuntajärjestykselle.

Momentin *2 kohdassa* mainittaisiin *4 §:ssä* tarkoitetut virka- ja sotilasrikokset, joiden katsotaan kohdistuvan välittömästi valtioon tai muuhun julkisyhteisöön. Näissä rikoksissa asian käsittely Suomessa voi olla tarpeen ulkomaisesta tuomiosta huolimatta merkittävien suomalaisten etujen suojelemiseksi.

Momentin *3 kohta* on tarpeen, koska kansainvälisten sopimusten johdosta Suomen tuomioistuimella on oltava mahdollisuus ottaa ulkomailla tehty kansainvälinen rikos tutkittavaksi, vaikka teosta olisikin annettu ulkomailla lainvoimainen tuomio. Kansainvälisten rikosten yhteydessä näennäisoikeudenkäyntien vaara saattaa olla merkittävä.

Momentin *4 kohdan* mukaan ulkomainen tuomio ei estäisi asian käsittelyä silloin, kun rikos on tehty Suomessa *10 §:n* mukaan. Rikoksella on tuolloin niin läheiset liittymäkohdat Suomeen, ettei aina voida tyytyä ulkomaisen tuomion lopputulokseen.

Jos suomalainen tuomioistuin tuomitsee rikoksesta, josta ulkomailla tuomitun rangaistuksen tekijä on ainakin osittain suorittanut, on täällä tuomittavasta rangaistuksesta *3 momentin* mukaan tehtävä vähennys. Mikäli seuraamus on muu kuin vapausrangaistus, on tuomioistuimen vähennettävä rangaistuksesta harkintansa mukaan kohtuullinen määrä. Mikäli seuraamus on vapausrangaistus, on tuomioistuimen vähennettävä rangaistuksesta sitä vastaava aika tai pidettävä sitä rangaistuksen täytenä suorituksena. Nykyisessä laissa ei vapausrangaistuksia eroteta muista seuraamuksista eikä vähentäminen ole pakollista. Samoin kuin nykyisen lain mukaan tuomioistuin voisi myös todeta, että ulkomainen seuraamus riittää rikoksen sanktioksi.

Tässäkin momentissa on aikaisemmin käytetty sana "rangaistus" korvattu sanalla "seuraamus". Tältä osin viitataan *1 momentin* perusteluihin.

14 §. Viittaussäännös

Pykälässä viitataan rikoksentekijän luovuttamista ja kansainvälistä oikeusapua koskeviin erillissäännöksiin. Kansainvälinen yhteistyö rikosoikeuden alalla on vilkasta ja sen merkitys lisääntynee edelleen. Yhteistyö

perustuu kansainvälisiin sopimuksiin, jotka on saatettu voimaan valtion sisäisesti.

Nykyään luovuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta, rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä sekä siviili-ilma-aluksen kaappaukseen syyllistyneiden henkilöiden palauttamisesta eräissä tapauksissa annetuissa laeissa. Kansainvälistä oikeusapua koskeva lainsäädäntö on äskettäin uudistettu kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetulla lailla (4/94). Pykälässä viitataan myös oikeudenkäyntiin tai esitutkintaan osallistuvien henkilöiden rikosoikeudelliseen koskemattomuuteen, josta säädetään oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa annetussa laissa (11/94).

15 §. *Suomea velvoittavat sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen käytäntö*

Pykälässä ilmaistaan Suomen solmimien kansainvälisten sopimusten velvoittavuus ja kansainvälisen oikeuden asettamien rajoitusten ensisijaisuus valtion sisäiseen lainsäädäntöön nähden. Poikkeukset rikosoikeuden yleisistä soveltamissäännöksistä voivat perustua joko sopimukseen tai kansainväliseen tavanomaisoikeuteen.

Suomi on solminut lukuisia kansainvälisiä sopimuksia, joissa on määräyksiä rikosoikeudellisen tuomiovallan käyttämisestä. Ensinnäkin sopimusten avulla pyritään edistämään valtioiden keskinäistä kanssakäymistä ja kansainvälisten järjestöjen ja niiden edustajien toimintaa antamalla rikosoikeudellinen koskemattomuus valtioiden kansainvälisissä tehtävissä ja kansainvälisissä järjestöissä työskenteleville henkilöille. Sen henkilöllinen ja asiallinen ulottuvuus vaihtelee eri sopimuksissa. Eräissä tapauksissa erityisasema on myönnetty myös kansainvälisissä tehtävissä työskentelevien henkilöiden perheenjäsenille. Koskemattomuus voi koskea kaikkia rikoksia tai ulottua vain sopimuksessa mainitussa tehtävässä tehtyihin rikoksiin.

Suomi on liittynyt diplomaattisia suhteita koskevaan Wienin yleissopimukseen (SopS 4/70) ja konsulisuhteita koskevaan Wienin yleissopimukseen (SopS 50/80). Sopimuksissa edellytetään asemamaan myöntävän rikosoikeudellisen koskemattomuuden diplomaateille ja heidän perheenjäsenilleen ja myös

konsuleille heidän virkatehtävissään.

Kansainvälisiä konferensseja ja erityisedustustoja koskevista erioikeuksista ja vapauksista annetulla lailla (572/73) on säädetty rikosoikeudellinen koskemattomuus sellaisille henkilöille, jotka osallistuvat Suomen hallituksen koollekutsumaan tai sen suostumuksella järjestettävään kansainväliseen konferenssiin tai sellaisen järjestämiseksi pidettävään neuvotteluun taikka kuuluvat sellaiseen osallistuvaan viralliseen valtuuskuntaan tai ovat heidän perheenjäseniään. Kansainvälisiä konferensseja ja erityisedustustoja koskevista erioikeuksista ja vapauksista annetun asetuksen (728/73) 8 §:ssä (muutettu asetuksella 217/92) on säädetty, että lakia sovelletaan myös siinä mainittujen kansainvälisten järjestöjen valtuuskuntiin ja niiden jäseniin.

Kansainvälisten yleissopimusten lisäksi bilateraaliset sopimukset sisältävät rikosoikeuden soveltamisalaa rajoittavia määräyksiä. Esimerkkeinä tällaisista sopimuksista voidaan mainita kahdenväliset konsulisopimukset, joissa myönnetään erälle henkilöryhmille asemamaassa rikosoikeudellinen koskemattomuus. Tällaisia sopimuksia on tehty muun muassa Neuvostoliiton (SopS 33/66, voimassa Venäjän kanssa), Unkarin (SopS 41/72), Puolan (SopS 46/72) ja Romanian (SopS 19/73) kanssa.

Esimerkkinä sopimuksista, jotka koskevat kansainvälisiä järjestöjä ja niiden yhteydessä työskenteleviä henkilöitä, voidaan mainita Yhdistyneiden Kansakuntien erioikeuksia ja vapauksia koskeva yleissopimus sekä Yhdistyneiden Kansakuntien erityisjärjestöjen erioikeuksia ja vapauksia koskeva yleissopimus (SopS 24/58) liitteineen ja muutoksineen. Ulkoasiainministeriön ilmoituksen mukaan Suomi soveltaa Yhdistyneiden Kansakuntien erioikeuksia ja vapauksia koskevaa yleissopimusta kaikkien niiden erityisjärjestöjen osalta, joihin Suomi on liittynyt. Lisäksi voidaan mainita Euroopan vapaakauppaliiton oikeudellista asemaa, erioikeuksia ja vapauksia koskeva pöytäkirja (SopS 14/63), taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) erioikeuksia ja vapauksia koskeva sopimus (SopS 26/69), sopimus Suomen hallituksen ja Itämeren merellisen ympäristön suojelukomission välillä komission toimistosta sekä erioikeuksista ja vapauksista (SopS 39/80), pöytäkirja INTELSTAT'in erioikeuksista, vapautuksista ja vapauksista (SopS 42/81), Yhdistyneiden Kansakuntien

yliopiston kanssa Taloudellisen kehitystutkimuksen kansainvälisestä instituutista tehty sopimus (SopS 36/84), pöytäkirja merenkulun tietoliikenteen kansainvälisen tekokuujärjestön (INMARSAT) erioikeuksista ja vapauksista (SopS 85/86), pöytäkirja Euroopan sääsatelliittijärjestön (EUMETSAT) erioikeuksista ja vapauksista (SopS 63/88), pöytäkirja Euroopan tietoliikennesatelliittijärjestön (EUTELSAT) erioikeuksista ja vapauksista (SopS 54/88), Euroopan neuvoston perussääntö (SopS 21/89), yleissopimus Euroopan neuvoston erioikeuksista ja vapauksista (SopS 80/89), sopimus Euroopan yhteisöjen komission kanssa Euroopan yhteisöjen komission valtuuskunnan perustamisesta Suomeen ja sen erioikeuksista ja vapauksista Suomessa (SopS 14—15/93) sekä sopimus Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) kanssa järjestön ja sen alueellisen toimiston oikeudellisesta asemasta, erioikeuksista ja vapauksista Suomessa (SopS 31/93).

Rikosoikeuden soveltamisalan rajoitukset voivat johtua muustakin kuin rikoksentekijän henkilöstä. Tekopaikan tuomioistuimen toimivaltaa on rajoitettu myös silloin, kun rikos on tehty vieraan valtion aluksessa tai ilma-aluksessa. Luvun 1 §:n mukaan suomalainen tuomioistuin voi tuomita rangaistukseen teosta, joka on tehty Suomen aluevesillä. Niissä tapauksissa, joissa rikos on tehty ulkomaisessa aluksessa sen ollessa aluevesirajojen sisäpuolella, on Suomen rikosoikeuden sovellettavuus rajoitetumpi kuin mainittu säännös määrää.

Esteettömän merenkulun edistämiseen pyrkivä aluemerta ja lisävyöhykettä koskevan yleissopimuksen (SopS 7/65) mukaan rantavaltion toimivaltaa sen aluevesillä liikkuviin aluksiin on supistettu. Rantavaltio ei saa käyttää rikosoikeudellista tuomiovaltansa sen aluemerennon kautta kulkevassa ulkomaalaisessa aluksessa pidättääkseen henkilöitä tai suorittaakseen rikokseen liittyviä tutkimuksia. Tästä pääsäännöstä ovat poikkeuksena rikokset, joiden seuraukset ulottuvat rantavaltioon tai joilla häiritään rantavaltion rauhaa tai yleistä järjestystä aluemerellä, sekä huumausaineiden laiton kauppa. Lisäksi laivan kapteeni tai maan konsuli voi pyytää viranomaisien apua. Vieraan valtion lipun alla olevassa aluksessa Suomen aluemerellä tehty rikos on siis Suomen rikosoikeuden säännösten alainen, mutta mahdollisuudet soveltaa näitä säännöksiä ovat rajoitetut.

Vieraan valtion sota-alukset ovat rantaval-

tion rikosoikeudellisten säännösten ulkopuolella. Niillä tehtyjä rikoksia ei voi käsitellä suomalaisessa tuomioistuimessa ilman sotaluksen kotivaltion suostumusta. Vieraan valtion virallisten alusten osalta soveltamisalaa koskevat näkemykset vaihtelevat. Tällaisen aluksen ollessa toisen valtion aluemerellä alus on pelkästään lippuvaltion tuomiovallan alainen. Aluksen ollessa vieraan valtion sisäisillä aluevesillä tai satamassa voi lippuvaltion ja rantavaltion rikosoikeudellisten säännösten soveltamisala olla päällekkäinen. Rantavaltio voi vapaaehtoisesti luopua tuomiovaltansa käyttämisestä, mutta siihen eivät kansainvälisen oikeuden normit sitä velvoita.

Kansainvälistä lentoliikennettä on pyritty edistämään rajoittamalla sen valtion tuomioistuinten toimivaltaa, jonka alueella tai ilmatilassa ilma-alus on. Yleissopimus rikoksista ja eräistä muista teoista ilma-aluksissa (SopS 22/71) määrää pääsääntöisesti ilma-aluksen rekisteröintivaltion tuomiovaltaiseksi ilma-aluksessa tehtyihin rikoksiin nähden. Toisella valtiolla ei ole tuomiovaltaa ellei rikos vaikuta sen alueeseen, kohdistu sen turvallisuuteen tai ole ilmailusäännösten rikkomista. Valtiolla on tuomiovalta myös, jos rikoksen tekijä tai kohde on sen kansalainen tai siellä pysyvästi asuva henkilö. Toisen valtion kuin rekisteröintivaltion tuomiovalta voi perustua myös kansainvälisten sopimusten velvoitteisiin.

Valtiot voivat sopia myös yksittäistä henkilöä koskevasta rikosoikeudellisesta koskemattomuudesta. Tällainen menettely on omaksuttu tuomittujen siirtämisestä tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 13/87). Sopimuksen mukaan Suomelta voidaan pyytää, ettei henkilöä, jota kuljetetaan tuomiovaltiosta täytäntöönpanovaltioon, aseteta syytteeseen rikoksesta, joka on tehty ennen hänen poistumistaan tuomiovaltion alueelta.

Pykälän toisella virkkeellä määrättäisiin rajoitettavaksi Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa myös kansainvälisen tavanomaisoikeuden perusteella. Tapaoikeuden edellytetään olevan yleisesti tunnustettu.

Kansainvälisen käytännön mukaisesti valtionpäämies ei ole vierailunsa aikana vierailuvaltion rikosoikeudellisen tuomiovallan alainen. Sama erioikeus koskee myös eräitä muita korkeassa asemassa olevia henkilöitä kuten vieraan valtion pääministeriä, ulkoministeriä ja mahdollisesti myös muita ministereitä sekä heihin rinnastettavassa asemassa

olevia henkilöitä. Valtionpäämiehen matkaseurue ja perheenjäsenet ovat häneen rinnastettavassa asemassa. Valtionpäämiehen rikosoikeudellinen immunitetti ei edellytä, että hän olisi virallisella valtiovierailulla, vaan koskemattomuus ulottuu myös hänen yksityismatkoihinsa.

Vieraan valtion sotajoukkojen on katsottu olevan oleskeluvaltion rikosoikeuden säännösten ulkopuolella. Poikkeusaseman sisältöä ja laajuutta ei ole tarkoin määritelty. Sitä ei ole rajoitettu pelkästään sotilashenkilöihin, vaan se koskee myös muita, jotka ovat sopimuksen perusteella sotajoukkojen palveluksessa.

1.2. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (270/60) eli niin sanotun pohjoismaisen luovutuslain 2 §:n mukaan Suomen kansalaista ei saa luovuttaa toiseen pohjoismaahan muun muassa rikoksesta, joka on tehty suomalaisessa laivassa sen ollessa aavalla merellä taikka suomalaisessa ilma-aluksessa. Rikoksen tekeminen suomalaisessa laivassa muodostaa siis luovuttamisen esteen vain silloin, kun laiva on tekohetkellä ollut aavalla merellä, kun taas luovuttaminen suomalaisessa ilma-aluksessa tehdyn rikoksen johdosta on kiellettyä ilma-aluksen sijaintipaikasta riippumatta.

Ehdotetussa rikoslain 1 luvun 2 §:ssä on suomalainen alus ja ilma-alus täysin rinnastettu toisiinsa. Johdonmukaisuuden vuoksi näin olisi tehtävä myös luovutuslainsäädännössä. Kun vastaavaa poikkeusta ei kuitenkaan ole muiden pohjoismaiden lainsäädännössä, ehdotetaan pohjoismaista luovutuslakia muutettavaksi siten, että aluksia ja ilma-aluksia koskeva poikkeussäännös poistetaan. Tällaiseen poikkeukseen ei rikoslain 1 luvun uudistuksen jälkeen ole käytännön tarvetta. Momentin loppuosan poistamisen jälkeen Suomen kansalaisten luovuttaminen toiseen pohjoismaahan on poikkeuksetta kielletty vain poliittisesta rikoksesta ja Suomessa tehdystä rikoksesta. Nämä kiellot perustuvat yleisesti luovutus oikeudessa noudatettuihin periaatteisiin, ja vastaavat kiellot ovat voimassa myös muissa pohjoismaissa.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Esityksen mukaan tarkemmat säännökset rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetaan asetuksella. Luonnos asetukseksi rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta on esityksen liitteenä 2.

3. Voimaantulo

Lakiehdotukseen ei ole otettu säännöstä vanhan ja uuden lain soveltamisesta siirtymäkaudella, vaan nämä kysymykset on tarkoitettu ratkaistaviksi lievemman lain periaatteen mukaisesti rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 3 §:n nojalla. Sen mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Jos tuomitsemishetkellä on voimassa toinen laki kuin tekohetkellä, sovelletaan kuitenkin uutta lakia, jos sen soveltaminen johtaa lievempään lopputulokseen. Rikosoikeuden soveltamisala on ehdotuksen mukaan useimmissa tapauksissa suppeampi kuin voimassa olevan lain mukaan, joten uusi laki on pääsääntöisesti syytetyn kannalta lievempi ja sitä on yleensä sovellettava myös vanhan lain aikana tehtyihin rikoksiin. Kun uusi laki esimerkiksi vaatii kaksoisrangaistavuutta sellaisessa tapauksessa, jossa tätä vaatimusta ei ole nykyisessä laissa, ei vanhan lain aikana tehdystä rikoksesta saa tuomita rangaistusta, ellei teko ole myös tekopaikan lain mukaan rangaistava.

Prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan oikeudenkäyntimenettelyssä noudetaan aina kulloinkin voimassa olevia oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä. Tämän mukaisesti on rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 14 §:n 1 momentissa säädetty, että virallisen syyttäjän syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa syytettä nostettaessa. Säännös soveltuu myös ehdotettuihin rikoslain 1 luvun 12 ja 13 §:ään, joissa oikeuskanslerin syytemääräyksen tarve on säännelty eräissä kohdin nykyisestä poikkeavalla tavalla. Oikeuskanslerin syytemääräyksen tarve ratkaistaan siten uuden lain perusteella vanhasta laista riippumatta.

Rikoslain voimaannapamisesta annetun asetuksen 14 §:n 2 momentissa on kielletty syyteoikeuden taannehtiva laajentaminen silloin, kun asianomistajarikos muuttuu virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Tässä

esityksessä ehdotetut muutokset syyteoikeuden järjestelyihin eivät kuitenkaan ole luonteeltaan sellaisia kuin tuossa momentissa tarkoitetaan. Se seikka, vaaditaanko jonkin rikoksen syyttämiseen oikeuskanslerin määräys, on syyttäjistön sisäinen toimivaltakysymys, jonka muuttamisella ei voi katsoa olevan taannehtivan lainsäädännön luonnetta. Myöskään rikoksentekijän tai asianomistajan oikeuksiin ei taannehtivasti vaikuta se, että uuden lain mukaan rikoksen syyttämiseen tarvitaan oikeuskanslerin syytemäärätys, vaikka sitä ei vanhan lain mukaan tarvittu, tai että uusi laki ei enää edellytä oikeuskanslerin syytemääräystä.

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säättämisjärjestys

Pohjoismainen luovutuslaki on säädetty perustuslainsäätämisjärjestyksessä, koska siinä annetaan mahdollisuus myös Suomen kansalaisen luovuttamiseen Suomesta. Muutos laajentaa tätä mahdollisuutta entistä useampiin tapauksiin, joten lakiehdotukseen 2 sisältyvä laki on säädettävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 1 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen seuraavasti:

1 luku**Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta****1 §***Suomessa tehty rikos*

Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia.

2 §*Suomalaiseen alukseen liittyvä rikos*

Suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos on tehty

1) aluksen ollessa aavalla merellä tai millegään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella taikka

2) aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella ja rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö tai sen miehistön jäsen taikka sen matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö.

Suomen lakia sovelletaan myös suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai sen miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos tekijä teollaan on rikkonut hänelle aluksen päällikkönä tai miehistön jäsenenä lain mukaan kuuluvaa erityistä velvollisuutta.

3 §*Suomeen kohdistunut rikos*

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomeen, sovelletaan Suomen lakia.

Rikoksen katsotaan kohdistuneen Suomeen,

1) jos se on maan- tai valtiopetosrikos,

2) jos teolla muutoin on vakavasti loukattu Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia taikka

3) jos se on kohdistunut Suomen viranomaiseen.

4 §*Virkarikos ja sotilasrikos*

Tämän lain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitetun henkilön Suomen ulkopuolella tekemään 40 luvussa mainittuun rikokseen sovelletaan Suomen lakia.

Suomen lakia sovelletaan myös 45 luvussa mainittuun rikokseen, jonka tuon luvun säännösten alainen henkilö on tehnyt Suomen ulkopuolella.

5 §*Suomalaiseen kohdistunut rikos*

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

6 §*Suomalaisen tekemä rikos*

Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millegään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Suomen kansalaisena pidetään henkilöä, joka rikoksen tekohetkellä oli tai oikeudenkäynnin alkaessa on Suomen kansalainen.

Suomen kansalaiseen rinnastetaan

1) henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa, sekä

2) henkilö, joka tavataan Suomesta ja oikeudenkäynnin alkaessa on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen taikka tällöin pysyvästi asuu jossakin näistä maista.

7 §

Kansainvälinen rikos

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen (*kansainvälinen rikos*), sovelletaan Suomen lakia. Tarkemmat säännökset tämän pykälän soveltamisesta annetaan asetuksella.

8 §

Muu Suomen ulkopuolella tehty rikos

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus, sovelletaan Suomen lakia, jos valtio, jonka alueella rikos on tehty, on pyytänyt rikoksen syytteenpanoa suomalaisessa tuomioistuimessa tai rikoksen johdosta esittänyt pyynnön rikosentekijän luovuttamisesta, mutta pyyntöön ei ole suostuttu.

9 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Jos rikokseen tämän luvun mukaan sovelletaan Suomen lakia, myös oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan.

10 §

Rikoksen tekopaikka

Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Laiminlyöntirikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä tekijän olisi pitänyt toimia, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni.

Jos rikos jäi yritykseksi, rikos katsotaan

tehdyksi sielläkin, missä rikoksen täyttyessä sen tunnusmerkistön mukainen seuraus joko todennäköisesti tai tekijän käsityksen mukaan olisi ilmennyt.

Yllyttäjän ja avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikosentekijän rikos katsotaan tehdyksi.

Jos rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta on perusteltua syytä olettaa, että rikos on tehty Suomen alueella, se katsotaan tehdyksi Suomessa.

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

12 §

Oikeuskanslerin syytemääräys

Rikosasiaa ei saa käsitellä Suomessa ilman oikeuskanslerin määräystä,

1) kun rikos on tehty ulkomailla tai

2) kun ulkomaalainen on tehnyt rikoksen ulkomaisessa aluksessa sen ollessa Suomen aluevesillä tai ulkomaisessa ilma-aluksessa sen ollessa Suomen ilmatilassa eikä rikos ole kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen tai suomalaisen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön.

Oikeuskanslerin määräys ei kuitenkaan ole tarpeen,

1) jos rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai henkilö, joka 6 §:n mukaan rinnastetaan Suomen kansalaiseen, ja se on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen tai suomalaisen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön,

2) jos rikos on tehty Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ja tekopaikan asianomainen virallinen syyttäjä on esittänyt pyynnön rikoksen käsittelemisestä suomalaisessa tuomioistuimessa,

3) jos rikos on tehty suomalaisessa aluksessa sen ollessa aavalla merellä tai mille-

kään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka suomalaisessa ilma-aluksessa sen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella,

4) jos rikos on tehty aluksessa tai ilma-aluksessa sen ollessa säännöllisessä liikenteessä Suomessa olevien paikkakuntien tai Suomessa olevan ja Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa olevan paikkakunnan välillä,

5) jos rikos on käsiteltävä sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) mukaisena rikosasiana tai

6) jos syytteen nostamisesta lain mukaan määrää tasavallan presidentti tai eduskunta.

13 §

Ulkomainen tuomio

Ulkomailla tehdystä teosta ei saa nostaa syytettä Suomessa, jos teosta jo on tekopaikan valtiossa annettu lainvoimainen tuomio ja

1) syyte on hylätty,

2) syytetty on todettu syylliseksi, mutta jätetty rangaistukseen tuomitsematta,

3) tuomittu seuraamus on pantu täytäntöön tai sen täytäntöönpano on kesken taikka

4) tuomittu seuraamus on tuomioistuinvallion lain mukaan rauennut.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, oikeuskansleri saa määrätä syytteen nostettavaksi Suomessa, jos ulkomailla annettu tuomio ei perustu Suomen viranomaisen esittämään pyyntöön ja

1) rikoksen 3 §:n mukaan katsotaan kohdistuneen Suomeen,

2) rikos on 4 §:ssä tarkoitettu virkarikos tai sotilasrikos,

3) rikos on 7 §:ssä tarkoitettu kansainvälinen rikos tai

4) rikos 10 §:n mukaan katsotaan tehdyksi myös Suomessa.

Jos joku Suomessa tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta ulkomailla tuomitun seuraamuksen hän on kokonaan tai osaksi suorittanut, on tuomittavasta rangaistuksesta vähennettävä kohtuullinen määrä. Jos suoritettu seuraamus on ollut vapausrangaistus, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika. Tuomioistuin voi myös todeta, että suoritettua seuraamusta on pidettävä riittävänä seuraamuksena rikoksesta.

14 §

Viittaussäännös

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta ja muusta kansainvälisestä oikeusavusta sekä oikeudenkäyntiin tai esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa säädetään erikseen.

15 §

Suomea velvoittavat sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen käytäntö

Jos Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa jossakin tapauksessa on rajoitettu Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa siitä, mitä tässä luvussa säädetään, noudatetaan tällaista rajoitusta niin kuin siitä on sovittu. Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, on lisäksi noudatettava niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

2.

Laki

**rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä
annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrätyl-
lä tavalla,

muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismai-
den välillä 3 päivänä kesäkuuta 1960 annetun lain (270/60) 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin
se on 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (466/87), seuraavasti:

2 §

Suomen kansalaista ei saa luovuttaa poliit-
tisesta rikoksesta eikä rikoksesta, joka on
tehty Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 15 päivänä helmikuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Kari Häkämies*

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain 1 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta**Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta**

1 §

1 §

Suomessa tehty rikos

Suomen lain mukaan tuomitaan se, joka Suomessa on tehnyt rikoksen.

Suomessa tehtyyn rikokseen *sovelletaan* Suomen lakia.

2 §

Suomen kansalainen ja Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen tuomitaan Suomen lain mukaan myös rikoksesta, jonka hän on tehnyt Suomen ulkopuolella.

(Ks. 6 §)

3 §

2 §

Suomalaiseen alukseen liittyvä rikos

Ulkomaalainen, joka ei pysyvästi asu Suomessa, tuomitaan Suomen lain mukaan rikoksesta, jonka hän on Suomen ulkopuolella tehnyt suomalaisessa laivassa tai ilma-aluksessa taikka joka on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen tai suomalaiseen yhteisöön, *laitokseen* tai *säätiöön* taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, *sekä muustakin Suomen ulkopuolella tehdystä rikollisesta teosta, jos se myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava* tai jos se on tehty alueella, jossa minkään valtion laki ei ole voimassa.

Sen estämättä, mitä edellä 1 momentissa on säädetty, voidaan ulkomaalainen tuomita Suomen lain mukaan silloinkin, kun hänen tekemänsä rikos ei ole tekopaikan lain mukaan rangaistava, jos rikos on:

1) sotarikos tai ihmisoikeuksien loukkaaminen, joukkotuhonta tai salahanke joukkotuhontaan,

2) *paritus*,

2 a) sellainen pahoinpitely, törkeä pahoin-

Suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, *jos rikos on tehty*

1) *aluksen ollessa aavalla merellä tai millegään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella taikka*

2) *aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella ja rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö tai sen miehistön jäsen taikka sen matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö.*

Suomen lakia sovelletaan myös suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai sen miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos tekijä teollaan rikkonut hänelle aluksen päällikkönä tai miehistön jäsenenä lain mukaan kuuluvaa erityistä velvollisuutta.

(Ks. myös 3, 5, 7 ja 8 §)

pitely, niiden yritys tai muu rikos, jota on pidettävä Yhdistyneiden Kansakuntien 10 päivänä joulukuuta 1984 hyväksymässä ki-dutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vas-taisessa yleissopimuksessa tarkoitettuna ki-dutuksena,

3) 25 luvun 1 a tai 9 a §:ssä tarkoitettu rikos,

4) ilma-aluksen kaappaus tai ilma-aluksen laiton haltuunotto, ilmaliikennesabotaasi tai ilmaliikenteen häiritseminen, tai

5) rahanväärennysrikos, rahanväärennyk-sen valmistelu tai väärän rahan käyttö.

3 §

Suomeen kohdistunut rikos

(Ks. 3 § 1 mom.)

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomeen, sovelletaan Suomen lakia.

Rikoksen katsotaan kohdistuneen Suo-meen,

1) jos se on maan- tai valtiopetosrikos,

2) jos teolla muutoin on vakavasti loukat-tu Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai ta-loudellisia oikeuksia tai etuuksia taikka

3) jos se on kohdistunut Suomen viran-omaiseen.

4 §

Virkarikos ja sotilasrikos

Tämän lain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu henkilön Suomen ulkopuolella tekemään 40 luvussa mainittuun rikokseen sovelletaan Suomen lakia.

Suomen lakia sovelletaan myös 45 luvussa mainittuun rikokseen, jonka tuon luvun säännösten alainen henkilö on tehnyt Suo-men ulkopuolella.

5 §

Suomalaiseen kohdistunut rikos

(Ks. 3 § 1 mom.)

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusran-gaistus.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Suomalaisen tekemä rikos

(Ks. 2 §)

Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. *Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.*

Suomen kansalaisena pidetään henkilöä, joka rikoksen tekohetkellä oli tai oikeudenkäynnin alkaessa on Suomen kansalainen.

Suomen kansalaiseen rinnastetaan

1) henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa, sekä

2) henkilö, joka tavataan Suomesta ja oikeudenkäynnin alkaessa on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen taikka tällöin pysyvästi asuu jossakin näistä maista.

7 §

Kansainvälinen rikos

(Ks. 3 § 2 mom.)

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomessa voimaan saatettuun kansainväliseen sopimukseen (*kansainvälinen rikos*), sovelletaan Suomen lakia. *Tarkemmat määräykset tämän säännöksen soveltamisesta annetaan asetuksella.*

8 §

Muu Suomen ulkopuolella tehty rikos

(Ks. 3 § 1 mom.)

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus, sovelletaan Suomen lakia, jos valtio, jonka alueella rikos on tehty, on pyytänyt rikoksen syyteeseenpanoa suomalaisessa tuomioistuimessa tai rikoksen johdosta esittänyt pyynnön rikoksenteijän luovuttamisesta, johon pyyntöön ei ole suostuttu.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Jos rikokseen tämän luvun mukaan sovelletaan Suomen lakia, myös oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan.

4 §

Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen seuraus ilmeni, tai, jos rikos jäi yritykseksi, missä täytetyn rikoksen seuraus olisi ilmennyt.

10 §

Rikoksen tekopaikka

Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Laiminlyöntirikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä tekijän olisi pitänyt toimia, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni.

Jos rikos jäi yritykseksi, rikos katsotaan tehdyksi sielläkin, missä rikoksen täytyessä sen tunnusmerkistön mukainen seuraus joko todennäköisesti tai tekijän käsityksen mukaan olisi ilmennyt.

Yllyttäjän ja avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikoksentehtäjän rikos katsotaan tehdyksi.

Jos rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta on perusteltua syytä olettaa, että rikos on tehty Suomen alueella, se katsotaan tehdyksi Suomessa.

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä on tekopaikan laissa säädetty.

5 §

Syytetä rikoksen johdosta, jonka ulkomaalainen on tehnyt ulkomaisessa laivassaan ollessa Suomen aluemerellä tai ulkomai-

12 §

Oikeuskanslerin syytemääräys

Rikosasiaa ei saa käsitellä Suomessa ilman oikeuskanslerin määräystä,

1) kun rikos on tehty ulkomailla tai

Voimassa oleva laki

sessä ilma-aluksessa sen ollessa Suomen alueen yläpuolella ja joka ei ole kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen tai suomalaiseseen yhteisöön, laitokseen tai säätiöön, älköön nostettako, ellei oikeuskansleri ole antanut siitä määräystä.

Ehdotus

2) kun ulkomaalainen on tehnyt rikoksen ulkomaisessa aluksessa sen ollessa Suomen aluevesillä tai ulkomaisessa ilma-aluksessa sen ollessa Suomen ilmatilassa eikä rikos ole kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen tai suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön.

Oikeuskanslerin määräys ei kuitenkaan ole tarpeen,

1) jos rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai henkilö, joka 6 §:n mukaan rinnastetaan Suomen kansalaiseen, ja se on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen tai suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön,

2) jos rikos on tehty Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ja tekopaikan asianomainen virallinen syyttäjä on esittänyt pyynnön rikoksen käsittelemisestä suomalaisessa tuomioistuimessa,

3) jos rikos on tehty suomalaisessa aluksessa sen ollessa aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka suomalaisessa ilma-aluksessa sen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella,

4) jos rikos on tehty aluksessa tai ilma-aluksessa sen ollessa säännöllisessä liikenteessä Suomessa olevien paikkakuntien tai Suomessa olevan ja Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa olevan paikkakunnan välillä,

5) jos rikos on käsiteltävä sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) mukaisena rikosasiana tai

6) jos syytteen nostamisesta lain mukaan määrää tasavallan presidentti tai eduskunta.

6 §

Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta älköön syytettä myöskään tehtäkö, ellei oikeuskansleri ole määrännyt sitä nostettavaksi. Oikeuskanslerin syytemääräys ei kuitenkaan ole tarpeen:

1) jos rikoksen on tehnyt suomalaisessa laivassa tai ilma-aluksessa joku laivan tai ilma-aluksen henkilökuntaan kuuluva taikka sen matkustaja tai matkalla muuten mukana ollut henkilö;

2) jos rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen ja se on kohdistunut Suomeen, Suomen kansalaiseen tai suomalaiseen yh-

(Ks. 12 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

teisöön, laitokseen tai säätioon; taikka

3) jos rikos on tehty Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa *ja rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava* ja jos tekopaikan maan asianomainen virallinen syyttäjä on ilmoittanut rikoksesta syytteen nostamista varten.

Oikeuskanslerin syytemääräys ei ole myöskään tarpeen sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) mukaan käsiteltävässä asiassa.

7 §

Ilman oikeuskanslerin syytemääräystä alkoon ketään vastaan tehtäkö syytettä teosta, josta hän osaksi tai kokonaan on kärsinyt vieraan valtion tuomioistuimen hänelle siitä tuomitseman rangaistuksen. Jos syyte nostetaan ja rikoksesta tuomitaan rangaistukseen, luettakoon, harkinnan mukaan, kärsitty rangaistus pois täällä tuomitusta rangaistuksesta taikka pidettäköön se teon täytenä rangaistuksena.

Älköön myöskään teosta, josta Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan tuomioistuin on antanut tuomion, syytettä tehtäkö, ellei oikeuskansleri ole määrännyt syytettä nostettavaksi.

13 §

Ulkomainen tuomio

Ulkomailla tehdystä teosta ei saa nostaa syytettä Suomessa, jos teosta *jo on tekopaikan valtiossa annettu lainvoimainen tuomio ja*

1) syyte on hylätty,

2) syytetty on todettu syylliseksi, mutta jätetty rangaistukseen tuomitsematta,

3) tuomittu seuraamus on pantu täytäntöön tai sen täytäntöönpano on kesken taikka

4) tuomittu seuraamus on tuomioistuinvaltion lain mukaan rauennut.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa on säädetty, oikeuskansleri saa määrätä syytteen nostettavaksi Suomessa, jos ulkomailla annettu tuomio ei perustu Suomen viranomaisen esittämään pyyntöön ja

1) rikoksen 3 §:n mukaan katsotaan kohdistuneen Suomeen,

2) rikos on 4 §:ssä tarkoitettu virkarikos tai sotilasrikos,

3) rikos on 7 §:ssä tarkoitettu kansainvälinen rikos tai

4) rikos 10 §:n mukaan katsotaan tehdyksi myös Suomessa.

Jos joku Suomessa tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta ulkomailla tuomitun seuraamuksen hän on kokonaan tai osaksi suorittanut, *on tuomittavasta rangaistuksesta vähennettävä* kohtuullinen määrä. *Jos suoritettu seuraamus on ollut vapausrangaistus, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika.* Tuomioistuin voi myös todeta, että suoritettua seuraamusta on pidettävä riittävänä seuraamuksena rikoksesta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

Milloin laissa erikseen säädetään, ettei rikoksesta saada tehdä syytettä, ellei tasavallan presidentti tai eduskunta määrää syytettä nostettavaksi, ei tämän luvun 5—7 §:n säännöksiä ole sovellettava.

(Ks. 12 §)

9 §

Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, noudatettakoon niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat yleisesti tunnustetusta kansainvälisoikeudellisesta käytännöstä.

Jos vieraan valtion kanssa eräissä tapauksissa on sovittu toisin kuin tässä luvussa sanotaan, noudatettakoon näitä poikkeuksia niin kuin niistä lailla erikseen säädetään.

(Ks. 15 §)

10 §

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta on säädetty erikseen.

14 §

Viittaussäännös

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta ja muusta kansainvälisestä oikeusavusta sekä oikeudenkäyntiin tai esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa säädetään erikseen.

15 §

Suomea velvoittavat sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen käytäntö

(Ks. 9 §)

Jos Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa jossakin tapauksessa on rajoitettu Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa siitä, mitä tässä luvussa säädetään, noudatetaan tällaista rajoitusta niin kuin siitä on sovittu. Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, on lisäksi noudatettava niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .*

2.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrätyl-
lä tavalla,

muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismai-
den välillä 3 päivänä kesäkuuta 1970 annetun lain (270/70) 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin
se on 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (466/87), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Suomen kansalaista ei saa luovuttaa poliit-
tisesta rikoksesta eikä rikoksesta, joka on
tehty Suomessa *tai suomalaisessa laivassa,*
sen ollessa aavalla merellä, taikka suomalai-
sessä ilma-aluksessa.

Ehdotus

2 §

Suomen kansalaista ei saa luovuttaa poliit-
tisesta rikoksesta eikä rikoksesta, joka on
tehty Suomessa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .

Luonnos

Asetus

rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta

Oikeusministerin esittelystä säädetään:

1 §

Rikoslain 1 luvun 7 §:ää sovellettaessa kansainvälisinä rikoksina pidetään seuraavia rikoksia:

1) väärän rahan valmistamisen vastustamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 47/36) tarkoitettu rahanväärennysrikos, rahanväärennyksen valmistelu tai väärän rahan käyttö;

2) sellainen sodankäyntirikos, ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa, törkeä sodankäyntirikos, törkeä ihmisoikeuksien loukkaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja muu vastaava rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivänä elokuuta 1949 tehdyissä Geneven sopimuksissa (SopS 8/55) sekä kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta tehdyssä näiden yleissopimusten ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa (SopS 82/80) tarkoitettuna törkeänä rikoksena;

3) joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 5/60) tarkoitettu joukkotuhonta ja joukkotuhonnan valmistelu;

4) vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa (SopS 43/65), vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen muuttamista koskevassa pöytäkirjassa (SopS 42/75), psyko-
trooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa (SopS 60/76) ja huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehdyssä Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksessa (SopS 44/94) tarkoitettu huumausainerikos, törkeä huumausainerikos, huumausainerikoksen valmistelu, huumausainerikoksen edistäminen ja kätkemisrikos;

5) sellainen aluksen kaappaus tai muu rangaistavaksi säädetty teko, jossa tekijä laitto-

masti väkivallalla tai sillä uhaten ottaa haltuunsa tai valvontaansa aluksen tai ilma-aluksen ja jota on pidettävä ilma-alusten lait-toman haltuunoton ehkäisemisestä tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 62/71) tai [merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemisestä tehdyssä yleissopimuksessa] (SopS /) tarkoitettuna rikoksena;

6) sellainen liikennetuhotyö, törkeä tuhotyö, yleisvaarallisen rikoksen valmistelu tai muu rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä siviili-ilmailun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevassa yleissopimuksessa (SopS 56/73), kansainväliseen siviili-ilmailuun käytetyillä lentokentillä tapahtuvien laittomien väkivallanteiden ehkäisemistä koskevassa tämän sopimuksen lisäpöytäkirjassa (SopS /) tai [merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemisestä tehdyssä yleissopimuksessa] (SopS /) tarkoitettuna rikoksena;

7) sellainen kansainvälistä suojelua nauttivan henkilöön kohdistunut tahallinen surmaaminen, pahoinpitely tai vapaudenriisto taikka hänen virkahuoneistoonsa, yksityisasuntoonsa tai kulkuneuvoonsa kohdistuva väkivaltainen hyökkäys tai tällaisella hyökkäyksellä uhkaaminen, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat, kohdistuvien rikosten ehkäisemistä ja rankaisemista koskevassa yleissopimuksessa (SopS 63/78);

8) panttivangin ottaminen tai muu sellainen vapaudenriisto, jota tarkoitetaan panttivankien ottamista vastaan tehdyssä kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 38/83);

9) sellainen tunnustukseen kiduttaminen, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely tai muu rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisessa yleissopimuksessa (SopS 60/89) tarkoitettuna kidutuksena;

10) sellainen ydinräjähderikos, terveyden vaarantaminen, ydinenergian käyttörikos tai muu ydinaineeseen kohdistuva taikka ydinainetta välineenä käyttäen tehty rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 72/89) tarkoitettuna rikoksena;

11) sellainen vapaudenriisto, törkeä vapaudenriisto, ihmisryöstö, tuhotyö, vaaran aiheuttaminen tai muu rangaistavaksi säädetty teko, jota on pidettävä terrorismin vastus-

tamisesta tehdyssä eurooppalaisessa yleissopimuksessa (SopS 16/90) tarkoitettuna rikoksena; sekä

[12) kemiallisten aseiden kehittämisen, tuotannon, varastoinnin ja käytön kieltämistä sekä niiden hävittämistä koskevassa yleissopimuksessa (SopS /) tarkoitettu kemiallisen aseiden kiellon rikkominen].

Kansainvälisenä rikoksena pidetään myös 1 momentissa tarkoitetun rikoksen rangaistavaa yritystä tai rangaistavaa osallisuutta sellaiseen rikokseen.

2 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .
